

Klasik Hadis Kitaplarında Rivayetleri Bulunan Antakyalı Hadis Âlimleri

Recep Tuzcu*

Özet: Antakya kuruluşundan bu yana, ekonomik, dini ve siyasi yönüyle önemli bir şehirdir. Bu nedenle sık sık el değiştirmiştir. Şehir Hz. Ömer döneminde fethedilmiştir. Halifenin istihdam ettiği âlimlerin çalışmalarıyla İslâm bu bölgede yayılmıştır. Hadisin tasnif döneminde Antakya şehri birçok muhaddisin yaşadığı ve uğradığı bir şehir olmuştur. Çalışmamızın hedefi, Antakya'da yaşayan ve klasik hadis kitaplarında rivayetleri bulunan hadis âlimlerinin hayatı ve hadis ilmine katkıları üzerinde yoğunlaşmaktır. Araştırmamızın verileri ışığında Antakyalı muhaddislerin hadis ilmine katkıları konusunda da bir fikir ve kanaat oluşturması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antakya, rivayet, muhaddis, hadis kitapları.

Antiochian hadith scholars whose narrations were codified in the classical hadith books

Abstract: Since its foundations, Antioch has been very imported city in the terms of politics, economy and religions. Therefore It frequently changed hands and it by the Moslems during the time of Caliph Omar. For the 330 years, Islam had been spread in this region by the help of the scholars employed by the Caliphate. Antioch was a city in which a lot of traditionalists lived during the period of classification of hadith. The aim of the study is the focus on the lives and the contributions of classical hadith scholars living in the Antioch

* Yrd. Doç. Dr., Gaziantep Ü. İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi.

whose narrations codified in the hadith books. It also helps develop an idea and opinion Antiochian scholars' scope of the contribution to the science of hadith.

Key words: Antioch, narrative, traditionalists, hadith books.

Giriş

Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın (ö.17/638) Antakya'nın fetih tarihi ile Bizans imparatoru II. Nikephoros Phokas'ın 356/968 tarihinde tekrar Antakya'yı ele geçirdiği tarihe kadar bölgede 330 yıl boyunca Antakya sığr (sınır) bölgesinin girişinde önemli bir islâm beldesi olmuştur. Bu süre içerisinde Antakya şehrine nispet edilen birçok âlim yaşamıştır. Antâkî nisbesini alan yaklaşık almış yedi kişi ricâl ve tarih kitaplarında yer almaktadır. Bunlar içinde de hadis âlimleri önemli bir yoğunluktadır. Bu nedenle nisbesi Antâkî olan ve klasik hadis kaynaklarında kendilerinden hadis rivayet edilen âlimler ile çalışmamız sınırlandırılmıştır. Söz konusu âlimleri tanıtmaya yanında hadis ilmine katkılarını ve Antakya'daki ilmi faaliyetlerine işaret etmek de kuşkuşuz makalemizin amaçları arasındadır. Antakî nisbesi taşıyan âlimleri kronolojik olarak inceleyeceğiz. Doğum ve vefat tarihleri olmayanları rivayetini nakleden müellifin vefat tarihini dikkate alarak vereceğiz. Sözü edilen hadis âlimleri ile ilgili bilgi vermeye geçmeden önce Antakya şehri'nin coğrafi ve tarihi hakkında kısa bir bilgi vermek istiyoruz.

A- Antakya Şehri

Antakya, Türkiye'nin güneyinde, Akdeniz'in de kuzeydoğusunda yer almaktadır. Antakya'nın jeopolitik açıdan da önemi oldukça büyüktür. Özellikle, tarih boyunca bölge yolları; Mezopotamya ve Halep'ten gelen yollar Akdeniz'e Anadolu'dan güneye giden yollarda, Suriye, Arabistan ve Mısır'a uzanmaktaydı. Bu özelliğiyle de her dönemde Antakya birçok kişinin uğradığı ve konakladığı ticaret ve kültür merkezi olmuştur.

Etnik ve dini yapı bakımından karışık nüfusu, her yöne giden yolların kesişme noktasında önemli bir ticaret merkezi oluşu, doğu ve batı kültürlerinin birleşme noktasında bulunması, Antakya'nın Hıristiyanlığın ve İslâm'ın yayılmasında bir propoganda merkezi

haline gelmesine neden olan faktörlerdir. İncil, Pavlos ve Barnabas'ın öğrencilerine ilk kez Antakya'da Hıristiyan adı verildiğini yazar. İncil'in dört yazarından biri olan Matta'nın, İsa'nın yaşamını birinci yüzyıl ortalarında Antakya'da kaleme almış olduğu da bilinmektedir.¹

I. Antakya Şehrinin Adı, Kuruluşu Ve İslam Öncesi Tarihçesi

Antakya bölgesinde yapılan arkeolojik kazılarda, tarihsel geçmiş milattan önce 8000'li yıllara ait kalıntılar tespit edilmiştir. Bununla birlikte Antakya'nın Kalkolitik Çağ'dan bu yana varlığı bilinmektedir. Milattan önce XVII. yüzyılın sonlarına kadar Mısır hâkimiyetinde kalan bölge, bu tarihten itibaren sırasıyla Hitit, Asur, Babil, Pers ve Makedonların egemenliği altına girmiştir.

Antigonos, milattan önce 4. yy'da (316) Antakya şehrini kurmuştur. Bir rivayete göre de Rum b. Yakîn b. Elfaz b. Nuh (as)'ın kızları "Antalya" ve "Antakya" adlarına kurulan iki kentten biridir. Makedon Kralı Büyük İskender'in M.Ö. 323'te ölümünden sonra Suriye ve Mezopotamya yönetimi devrelan I. Seleukos Nikator, Antigonos adlı şehrin yerine, 22 Mayıs 300'de yeniden inşa etmiş ve babasının ismine izafeten "Antiokheia" adını vermiştir. Bu şehrin inşasında, yıkılan Antigonos şehrinin kalıntıları malzeme olarak kullanılmıştır.

Kuruluşunu bu şekilde tamamlayan şehir M.Ö. 64'te Roma İmparatorluğu topraklarına katıldı ve İmparatorluğun Suriye eyaletinin başkenti oldu. İmparator Heraclius dönemine rastlayan M.S. 613 yılında imparatorluk ordusunun Antakya yakınında büyük bir yenilgiye uğraması ile kent tekrar Persler'in işgaline uğramıştır. Bu işgal, imparatorluğun doğu topraklarının 628 yılında Bizans'a iade edilmesine kadar devam etmiştir.²

¹ Yakut b. Abdullâh el-Hamevî, *Mu'cemu'l-buldân*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1957-1968), I, 266-270; Abdurrahmân b. Muhammed b. Haldûn, *el-İberve divânü'l-mübtede-i ve'l-haber*, (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1979); Ramazan Şeşen, "Antakya" *Türkiye Diyanet Vakfı Ansilopedisi*, (İstanbul: T.D.V., 1991), III, 228-232.

² el-Hamevî, *Mu'cem*, I, 266-270; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târihu'l-umem ve'l-mulûk*, (Birinci Basım, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1407, *Târih*, I, 341-465; Ramazan Şeşen, "Antakya" *TDVA*, (İstanbul: T.D.V., 1991), III, 228-232.

II. İslam Döneminde Antakya

Hız. Ömer döneminde 15/634 yılından itibaren Müslüman ordusunun Bizans topraklarına girmesi ile başlayan süreç sonucu, Antakya ilk defa 17/638'de, Suriye'de fetihler yapan Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrâh komutasındaki İslam ordusunun şehri kuşatması ve anlaşma yapmasıyla Müslümanların eline geçmiştir. Roma İmparatorluğu döneminde doğunun kraliçesi olarak anılan Antakya'nın tarihinde bir dönem kapanmış, asırlar boyu Roma ve Bizans kültürü yanında Hıristiyanlık ile yoğrulmuş olan mahalli özelliklerin İslam medeniyeti ile karışmasından meydana gelen bugünkü İslam kenti karakterinin oluşmasına neden olacak yeni ve uzun bir dönem açılmıştır. Antakya Müslümanlar için de çok değerli bir şehirdi. Bunu Halife Hız. Ömer'in Ebu Ubeyde'ye yazdığı mektuptan da açıkça anlamaktayız. Bu mektupta o Ebû Ubeyde'ye "Antakya'da müslümanlardan bir heyet teşkil et ve orada murabıt olarak görevlendir, onlara maaş vermemezlik de etme." şeklinde bir emir vermektedir.¹ Buna ilaveten Hız. Osman'ın Muâviye'ye yazdığı bir diğer mektupta, Antakya'da müslümanların ikamete mecbur edilmesini ve onlara arazi verilmesini isteyen bir başka kayıt bulunmaktadır.²

Antakya, 40/661–133/750 yılları arasında, Haleb'e bağlı bir şehir olarak Emevilerin elinde bulunuyordu. Emevilerle birlikte İslam Devleti'nin sınırları çok genişlediği için ülke eyaletlere bölündü. Emeviler döneminde hadis ilmi, mescidlerde oluşturulan halakalarda öğrenilirdi. Antakya, Emevî Halifesi Ömer b. Abdülaziz (99–101/717–720) döneminden itibaren, Şam, Tarsus arasında yolculuk eden birçok hadis âliminin uğradığı, hadis yazdığı ve yazdırdığı önemli bir şehirdir.

Emeviler döneminde sadece hadis ilmi değil, kıraat, taasavvuf ve tıp ilmi gibi birçok ilim dalı Antakya'da gelişmiştir. Emevî Halifesi Velid b. Abdülmelik tarafından ilk defa tam teşkilatlı dâru'ş-şifa'nın

¹ Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzûrî, *Futuhul-buldân*, nşr. Rıdvân Muhammed Rıdvân, (Beirut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1403) I, 153; Kemâlüddin Ömer b. Ahmed b. Ebî Cerâde, *Bugyetu't-tâlib fi tarihi Haleb*, nşr. Sehl Zekkâr, (Beirut: Dâru'l-fikir, 1988) I, 583; Abdurrahmân b. Muhammed b. Haldûn, *el-İber ve divânü'l-mübtede-i ve'l-haber...*, (İkinci Basım. Beirut: Dâru'l-Kalem, 1979), II, 541.

² el-Hamevî, *Mu'cen*, I, 266, II, 80; Ebû Abdillâh Ömer b. el-Vakîdî el-Ezdî, *Fütûhu's-Şâm*, nşr. Abdülmün'im A. b. Amir, (Kahire: 1970), I, 309; Ali b. Muhammed İbnü'l-Esir es-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-Tarih*, nşr. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kadî, (Beirut: Dâru'l-kutubî'l-ilmîyye, 1415/1995), II, 454-456; .

Şam'da 88/706 tarihinde kurulduğu bilinmektedir. Ayrıca hekim olan Abdülmelik b. Ebcer el-Kinanî'yi Antakya'ya getirtmiştir.¹

Abbâsi halifelerden Harun Reşid (170–197/786–809), Antakya'ya kadar gelmiş, döneminde Tarsus'tan Malatya'ya kadar sınır hattını yeniden teşkilatlandırmış, kaleleri tahkim ve tamir ettirmiştir. Antakya, Misis, Adana ve Tarsus'ta da ribatlar inşa edilip, bu bölge "avâsım"² olarak idare edilmiştir. Bu kalelere çeşitli bölgelerden gönüllüler yerleştirilmiştir. Abbâsiler'in iskân politikasıyla 184/800 yılından itibaren bölgede önemli bir Türk nüfus birikiminin olduğu bilinmektedir. Bu dönemde bölgede ilmi faaliyetlerde teşvik edilmiştir.³

Tarsus ve Misis civarında Bizans birlikleri ile çarpışan ve uzun süre ribatlarda ilim meclisleri oluşturan Abdullah b. Mübarek (ö. 181/797) bu gönüllülerden biridir.⁴ Heysem b. Cemîl el-Antâkî ve Muhammed b. Abdurrahmân b. Sehm el-Antâkî onun öğrencileri arasındadır. Ebû İshâk el-Fezârî (ö. 188/804), Şam'a sonra Misis'e yerleşti. O sika, salih ve sünneti yaşayan hal ehli birisi olarak sığr bölgesinde yaşayan insanlara sünneti öğretmiştir. Muhammed b. Abdurrahmân b. Sehm el-Antâkî (ö. 243/857) ve Mahbûb b. Mûsâ el-Antâkî (ö.132/749) Ebû İshâk el-Fezârî'den rivayette bulunan raviler arasındadır.⁵ Halef b. Temim el-Masıî (ö. 213/828) yaşı kendisinden küçük olmasına rağmen Abdullah b. es-Serî el-Antakî'den hadis nakletmektedir. Ebû İshak el-Fezârî ise, Halef b. Temim'den rivayeti bulunmaktadır.⁶ Bu durum Harun Reşid döneminde Antakya ile Misis, Adana ve Tarsus arasında ilim alışverişi bulunduğunu gösteren bir husustur. Abdullah b. Hubeyk el-Antakî ve Ahmed b. Âsım el-Antakî, Yûsuf b. Esbât ve Heysem b. Cemîl⁷ isnadı

¹ İsmail Yiğit, "Emeviler" *Türkiye Diyanet Vakfı Ansilopedisi*, (İstanbul: T.D.V., 1995), XI, 87-104.

² "Avâsım" korunmuş anlamına gelmektedir. Kalelerde kalan muhafızlarca korunan yerlere denmektedir. Bu anlamda Antakya, Misis, Adana ve Tarsus o dönemde sınırda yer alan âvâsım şehirleridir. el-Hamevî, *Mu'cem*, IV, 165

³ el-Hamevî, *Mu'cem*, IV, 165; Hakkı dursun Yıldız, "Abbâsiler" *TDVA*, (İstanbul: T.D.V., 1988), I, 36.

⁴ Raşit Küçük, "Abdullah b. Mübarek" *TDVA*, (İstanbul: T.D.V., 1988), I, 122-124.

⁵ Ebu'l-Haccâc Yûsuf b.ez-Zekî Abdurrahmân el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kenâl*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, (Birinci Basım, Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1400/1980), II, 168, XV, 97; el-Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali. *Tarîhu Bağdâd*, (Kahire: Dâru'l-kutubî'l-ilmîyye, 1349), VIII, 3.

⁶ Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-tehzîb*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1404/1984), III, 128.

⁷ Ebû Hâtîm Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî et-Temîmî, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, (Birinci

Antakya'da hadis halkaları oluştuğunu gösteren bir durumdur. İsnadı oluşturan Abdullah b. Hubeyk el-Antakî ve Ahmed b. Âsım el-Antakî, Yûsuf b. Esbât el-Antakî gibi isimlerin mutasavvıf oldukları da bilinen bir husustur. İbrâhîm b. Abdurrezzâk b. Hasen el-Antakî (ö.339) Antakya'da kurra ve eczacı olarak kayıtlıdır.¹

Abbâsilerden sonra Antakya, Ahmet b. Tolun tarafından zapt edildi. 263/877'de Tolunoğullarının daha sonra İhşitlerin egemenliği altına giren Antakya, 332/944'te Hamdanoğullarının Halep koluna bağlanmıştır. 28 Ekim 357/968'de Bizans İmparatoru Nikephorus Phokas'ın komutanları Petros Phocas ve Mikhail Burtzes kenti yeniden Bizans topraklarına kattılar. Müslümanların hâkimiyeti tekrar elde ettiği 1084 yılına kadar bir asırdan fazla süren Hıristiyanların yönetimi ile Antakya'da ilmi faaliyetler durdu. Kutalmışoğlu Süleyman Bey, 466/1074 yılında Antakya'yı kuşattı ve 12 Aralık 476/1084 Cumartesi günü Antakya'yı ele geçirdi² fakat Selçuklu hâkimiyeti haçlı ordusunun Antakya'yı ele geçirmesi ile bu hâkimiyet uzun sürmedi. Memluk Sultanı Baybars kenti tekrar ele geçirdi. Haçlı orduları yardımıyla Rumların ve Memluklerin hâkimiyeti nöbetleşe devam etti. M.S. 1268-1516 yılları arasında Memluklerin hâkimiyetinde kaldı. Bundan sonra Osmanlı hâkimiyetindeki bu bölge önce bağımsız Hatây Devleti, sonra da 23 Haziran 1939'da Hatây Millet Meclisi toplanarak Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına dâhil oldu.³

B. Tasnif Döneminde Antakya'lı Hadis Âlimleri

Antakya, Hz. Ömer döneminden itibaren Emevi ve Abbasi İslam Devletlerinin avâsım bölgesinde yer alan bir şehir olması nedeniyle farklı yerlerden göç almış, birçok olay ve şahsa tanıklık etmiştir. Bu dönemde hadis âlimleri tasnif ve tahric çalışmalarını yapmışlardır. Bu nedenle Antakya talebu'l-ilm maksadıyla yola çıkan hadis âlimlerinin

Basım. Beyrut: Dâru İhyâi tûrâsî'l-Arabî,1271/ 1952), II, 66; V, 46

¹ Zehebî, *Siyer*, xv. 384-385

² el-Hamevî, *Mucem*, I, 268, II, 280-282; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, nşr: Şuayb el-Arnaûd, Muhammed Nuaym el-Arksûsî. (9. Baskı. Beyrut: Muessesetu'r-riâle, 1413), XV, 194; Abdurrahmân b. Ebi Bekr es-Suyûtî, *Tarihu'l- hulefâ*, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, (Birinci Basım. Mısır: Matbaatu's-saâde, 1371/1952), I, 424; et-Taberî, *Tarih*, I, 341.

³ Ramazan Şeşen, "Antakya" *T DVA*, (İstanbul: T.D.V., 1991), III, 228-232.

uğradığı önemli merkezlerden birisidir. Söz konusu dönemde Antakya’da yaşayan hadis âlimlerini ve hadis ilmine katkılarını kronolojik olarak incelemek istiyoruz. Araştırmamız 638 tarihi ile 968 tarihleri arasında Antâkî nisbesiyle anılan hadis âlimlerinden klasik hadis kitaplarında ravi olarak zikredilen muhaddislerle sınırlı olacaktır.

1. Ebû Muhammed Yûsuf b. Esbât b. Vâsıl eş-Şeybânî el-Kûfî el-Antâkî (ö.195/810)

أبو محمد يوسف بن أسباط بن واصل الشيباني الكوفي الأنطاكي

Künyesi Ebû Muhammed’dir. Yûsuf b. Esbât, Kufe’de doğdu. Daha sonra Halep ve Antakya arasında bir köye yerleşti. Antakya’da vaiz olup zahid bir yaşantısı vardı. Yûsuf b. Esbât, yaşantısı ve bilgisi ile bu bölgeye, islamı yaymak için, gelmiştir.

O, Âmir b. Şureyh, Süfyân es-Sevrî, Mehal b. Halife ve Yâsin ez-Zeyyât gibi âlimlerden hadis dinledi. Abdullah b. Mübârek, el-Müseyyib b. Vâdih, Ebu’l-Ahvas, Muhamed b. Mûsâ, Abdullâh b. Habeyk¹ el-Antâkî, Ahmed b. Âsım el-Antakî ve Saîb b. Şebîb el-Hadramî gibi öğrenciler de ondan hadis rivayet ettiler. Yûsuf b. Esbât 195/810 yılında öldü.²

Yahyâ b. Main, İbn Hibbân, el-İclî, İbn Adî, İbnu’l-Cevzî ve Hatîb el-Bağdâdî onu “müstakîmu’l-hadis” (hadisleri sahih) ve “sika” (güvenilir) bir ravi olarak zikretmekle birlikte ömrünün sonuna doğru “ihtilât”(karıştırdığı) ettiğini bildirmektedirler.³ el-Buhâri, Yûsuf b.

¹ İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, XI, 358’de “Habîb” *Lisânu’l-mîzân*, VI, 317’de “Hakik” geçmekte, fakat bunun aslı “Hubeyk” olup ilk iki yerde yazım hatası bulunmaktadır. el-Mizzî, *Tehzîb*, XI, 167; Bağdâd, *Tarih*, IV, 159; İbn Hibân, *Sikât*, VII, 638.

² İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, XI, 358; *Lisânu’l-mîzân*, nşr. Dâiretu’l-ma’rif en-nazzâmiyye-el-Hind. (Üçün Basım. Beyrut: Muessesâtu’l-A’lemî, 1406/1986), VI, 317; Abdullah b. Adî b. Abdullah b. Muhammed el-Cürçânî, *el-Kâmil fi’l-duafâi’r-ricâl*, nşr. Yahyâ Muhtar Gazâvî, (Beyrut: Dâru’l-fikr, 1409/1988), VII, 157; Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Ebî Hâtîm et-Teymî el-Bustî, *es-Sikât*, nşr. Seyyid Şerefüddin Ahmed, (Birinci Basım. Beyrut: Dâru’l-fikir, 1975), VIII, 20.

³ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 638, *Meşâhîru ulemâi’l-Emsâr*, nşr. M. Felâyüşemîru, (Birinci Basım. Beyrut: Dâru’l-kutubî’l-İlmiyye, 1959), I, 186; Ahmed b. Abdullah b. Sâlih el-İclî el-Kûfî, *Ma’rifetu’s-sikât*, nşr. Abdulalîm Abdulazîm el-Bustî, (Birinci Basım. Medine: Mektebetu’d-Dâr, 1985-1405), II, 374; İbn b. Adî, *el-Kâmil*, VII, 157; Ebû Zekeriyâ Yahyâ İbn Maîn, *Tarihü İbn Maîn*, nşr. Ahmed Muhammed Nur Seyf, (Birinci basım. Mekke: Merkezî’l-buhûsî’l-İlmî ve turâsî’l-İslâmî, 1399/1979), I, 227, III, 410; Ebu’l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed İbnu’l-Cevzî, *ed-Duafâ ve’l-metrukîn*, nşr. Abdullah el-Kâdî, (Birinci Basım. Beyrut: Dâru’l-

Esbât, hafızası bozulduktan sonra kitaplarını yere gömdüğünü haber vermektedir.¹

et-Taberânî (260-873/360-970)², İbn Hibbân (277-890 / 354-965)³ ve ed-Dârekutnî (328-918 / 385-995)⁴ gibi musannif muhaddisler onun rivayetlerini ikiye ravi vasıtasıyla nakletmektedirler.

2. Ebû Sehl Heysem b. Cemîl el-Antâkî (ö. 213/828)

أبو سهل الهيثم بن جميل الأنطاكي

Heysem b. Cemîl el-Antâkî aslen Bağdat'lı olup, Antakya'ya yerleşmiştir. O birçok muhaddisten hadis dinlemiştir. Heysem b. Cemîl el-Antâkî, “*talebu'l-hadis*” (hadisleri öğrenme) yolunda iki defa iflas etmiştir.

Cerîr b. Hâzîm, Hammâd b. Seleme, Enes b. Mâlik, Sufyân b. Uyeyne, Leys b. Sa'd, Şerîk b. Abdullâh, Züheyr b. Muâviye, Mubârek b. Fadâle, Abdullâh İbn Müsennâ el-Ensârî, Abdullâh İbn Mübârek, Abdullâh b. Ömer el-Ömrî, Abdurrahmân b. Sâbit b. Sevbân, Ubeydullah b. Ömer er-Rakkî, Ukbe b. Abdullâh el-Asam, Umâre b. Zâzan es-Saydalânî, Ömer b. Selîm el-Bâhilî, Ezher b. Sinân el-Kureşî, Eyyûb b. Utbe Kâdî el-Yemâme, Husâm b. Mask, Hâlid b. Abdullâh, Ebu'l-Ahvâs Sâlim b. Selîm gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir.

Heysem b. Cemîl el-Antâkî'den birçok öğrenci hadis nakletmektedir. Huseyn b. Hasen el-Mervezî, Su'zân b. Yezîd el-Antâkî, Sufyan b. Muhammed el-Masîsî, el-Abbâs b. Abdullâh es-Sindî el-Antâkî, Yûsuf b. Sa'd b. Müslim el-Masîsî, Fadl b. Ya'kûb er-Ruhâmî, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Berd el-Antâkî, Muhammed b. Abdullâh b. ez-Zührî, Muhammed b. Avf et-Tâî, Ebû

kutubi'l-ilmîyye, 1406), III, 219.

¹ Muhammed b. İbrâhîm b. İsmâîl el-Buhârî, *et-Târihu's-sagîr*, nşr. Mahmud İbrâhîm Zâyed , (Birinci basım. Kahire: Mektebeti dâri't-turâs, 1397/1977), II, 265.

² Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, nşr. Hamdi b. Abdülmecîd es-Sekafî, (İkinci Basım. Musul: Mektebetü ulûmî'l-Hikem, 1983/1404), X, 73, 151; *el-Mu'cemu'l-evsat*, nşr. Tarık b. İvedullah b. Muhammed, Abdul Muhsin b. İbrâhîm el-Huseynî, (Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1415), II, 349, III, 22, IV, 102, VIII, 150, *el-Mu'cemu's-sagîr*, nşr. Muhammed Şekûr, Mahmud el-Hâc Emîrî, (Beyrut: Mektebetül-İslâmî-Ammân: Mektebetü Ammâr, 1985/1409), I, 100, II, 234.

³ İbn Hibbân, *Sahîh*, II, 216, 379.

⁴ Ali b. Ömer Ebu'l-Hasen ed-Dârekutnî, *es-Sunenu'd-Dârekutnî*, nşr. Seyyid Abdullah Haşim Yemânî, (Beyrut: Dâru'l-marife, 1386/1966), I, 115, 351.

Amr Muhaymer b. Saîd el-Menbecî, el-Heyssem b. Hâlid el-Kureşî, Amr en-Nâkîd, İbrâhîm b. Ya'kûb el-Cûzecânî, Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. İbrâhîm ed-Devrâkî, Muhammed b. Musâ ez-Zühlî Muhammed b. Avf ve İbn Müsennâ gibi birçok öğrencisi ondan hadis nakletmiştir. O, 213/828 yılında vefat etti.¹

İbn Sa'd, Ahmed b. Hanbel, ed-Dârekutnî ve Ahmed b. Abdullah "hafız, sebt, sika, imâm ve hüccet" (kendisine itimad olunan) bir muhaddistir." ifadeleri ile Heyssem b. Cemîl el-Antâkî'yi tadil etmişlerdir.² Ancak İbn Adî, "Heyssem b. Cemîl rivayetlerinde yanlışmaktaydı. Onun kasıtlı yalan söylememiş olmasını temenni ederim"³ sözleri ile onu tenkid etmektedir.

Ahmed b. Hanbel (164-780/241-855)⁴ ve ed-Dârimî (200-815/280-894)⁵ kendisinden, el-Buhârî (194-810/ 256-869)⁶ Muhammed el-Musennâ vasıtasıyla birer, İbn Mâce (209-824/273-886)⁷ ise birçok hadisi Ahmed el-Ezher vasıtasıyla Heyssem b. Cemîl'den nakletmektedirler. Ayrıca Daha sonraki dönem müelliflerden İbn Huzeyme (223-838/ 331-923)⁸, İbn Hibbân (277-890 / 354-965) ⁹, el-Bezzâr (210-825/292-955)¹⁰, ed-Dârekutnî (328-918 /385-995)¹, et-

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, XXX, 365-368; Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Takrîbu't-tehzîb*, nşr. Muhammed Avvâme, (Birinci Basım. Suriye: Dâru'r-Reşid, 1406-1986), I, 577; *Lisânu'l-mîzân*, VII, 422; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz ez-Zehebî, el-*Kâşif men lehu fi'l-kütübî's-sitte*, nşr. Muhamed Avvâme, (Birinci Basım. Cidde: Dâru'l-kable li's-sakâeti'l-İslâmiyye, 1413/ 1992), II, 344, İbn Hibbân, *Sahîh*, IX, 236; Ebû Hâtîm, *el-Cerh*, IX, 86; ez-Zehebî, *Siyer*, X, 396.

² İbn Sa'd, *Tabakat*, VII, 490; Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-İlel fi ma'rifeti'r-ricâl*, nşr. Vasıyyullah b. Muhammed b. Abbas, (Birinci Basım. Beyrut: Mektebetu'l-İslâmiyye, 1998/1408), III, 373; İbn Hibbân, *Sahîh*, IX, 236; Ebû Hâtîm, *Cerh*, IX, 86; ez-Zehebî, *Siyer*, X, 396

³ İbn Adî, *el-Kâmil*, V,103.

⁴ Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsnedu'l-imâm Ahmed b. Hanbel*, nşr. Şuayb el-Arnaûd, (Kâhire: Muessetu Kurtuba, trs), VI, 161.

⁵ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sunenu'd-Dârimî*, nşr. Huseyn Selim Esed-Hâlidu's-seb'îl ilmi, (Birinci Basım. Beyrut: Dâru'l-kitâbî'l-Arâbî, 1407), "*Mukaddime*" 48 (I, 151), "*Tahâret*" 120 (I, 282), "*Salât*" 121 (I, 382), "*İsti'zân*" (II, 375).

⁶ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Edebu'l-müfred*, nşr. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, (İkinci Basım, Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-islâmiyye, 1989/1409), I, 332.

⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sunen İbn Mâce*, nşr. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, trs.), "*İmân ve fadâilî's-sahabe*" 24, (I, 97), "*Tahâret ve's-sünen*" 39 (I, 138), "*İkâmeti's-salât ve's-sünne*" 98 (I, 360), "*İkâmeti's-salât ve's-sünne*" 146 (I, 395), "*İkâmeti's-salât ve's-sünne*" 160 (I, 410), "*Nikâh*" 54 (I, 641), "*Sayd*" 17 (II, 1082).

⁸ Ebû Bekr es-Sülemî Muhammed b. İshâk b. Huzeyme en-Neysâbüri, *Sahîhu İbn Huzeyme*, nşr. Muhammed Mustafâ el-A'zamî, (Beyrut: Mektebetu'l-İslâmî, 1970/ 1390), I, 229, II, 20, IV, 36, 185.

⁹ İbn Hibbân, *Sahîh*, IX, 236.

¹⁰ el-Bezzâr, Ahmed b. Amr b. Abdilhâkim, *Müsnedu'l-Bezzâr*, nşr. Mahfuzrahman Zeynullah, (Birinci Basım. Beyrut: Muessesetu'l-ulûmî'l-Kur'an Mektebetu'l-ulûm ve'l-hikme,1409), II,

Taberânî (260-873/360-970)² ve el-Hâkim (ö.405/1014)³ raviler vasıtasıyla ondan hadis nakletmektedirler.

Klasik hadis kaynaklarında birçok rivayeti bulunan Heysem b. Cemîl el-Antâkî müstakil bir çalışmaya konu olacak niteliktedir.

3- Ebû Sâlih Mahbûb b. Mûsâ el-Ferrâ el-Antâkî (132/749-231/845)

أبو صالح محبوب بن موسى الفراء الأنطاكي

Mahbûb b. Mûsâ 132/749 tarihinde sağr bölgesinde Antakya'da doğdu ve orada yaşadı. O, Ebû İshâk el-Fezârî ve Yûsuf b. Esbât'ın hadis naklettiği meclislerinde bulundu.

Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed el-Fezârî, Şuayb b. Harb, Abdullâh b. Mubârek, Avn b. Müslim, el-Ferec b. Saîd el-Me'rebî, Mahled b. Huseyn el-Ezdî, Yûsuf b. el-Esbât gibi hadis âlimlerinden hadis dinledi ve nakletti.

İbrâhîm b. Saîd el-Cevherî, İbrâhîm b. Abdullâh b. Cüneyd el-Huttelî, Ahmed b. İbrâhîm b. Fîl el-Antâkî, İshâk b. Abdullâh er-Rakkî, el-Hasan b. Süleymân el-Fezârî, Ahmed b. Ebî'l-Hivârî, Saîd Abdurrahmân el-Bağdâdî el-Antâkî, Sâlih b. Ali en-Nüfeylî, Osmân b. Saîd ed-Dârimî, Amr b. Yahyâ b. Hâris el-Humsî, Muhammed b. İbrâhîm b. Saîd el-Bûşencî, Muhammed b. İbrâhîm b. Abdulhumejd el-Hulvânî, Muhammed b. Ebî Seriy el-Askalânî, Muhammed b. Abdurrahmân b. Yûnus er-Rakkî es-Sirâc, Ebû Neşîr Muhammed b. Hârûn el-Fellâs ve Mahmûd b. Muhammed b. Ebî'l-Medâî el-Halebî ondan hadis naklettiler. Mahbûb b. Mûsâ el-Ferrâ 231/845 tarihinde vefat etti.⁴

el-İclî, onun “sika” bir ravi olduğunu ve sünneti yaşadığını

213, V, 227.

¹ ed-Dârekutnî, *Sunen*, I, 103, 164, 168, 205, 414, II, 16, 71, 233, 300, III, 28, 107, 113, 128, 276, IV, 22, 101, 174.

² et-Taberânî, *Mucemu'l-Kebîr*, II, 98, 231, IV, 83, V, 124, 153, VIII, 314, X, 94, 285, XVII, 248, XIX, 312; XXII, 234, 383, XXIII, 202, 351, XXIV, 257.

³ el-Hâkim, Muhammed b. Abdullâh en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, nşr. Mustafa Abdilkâdir Atâ, (Birinci Basım. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1411/1990), II, 151, 186, III, 349, 387.

⁴ el-Mizzî, *Tehzîb*, XXVII, 265-266; Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-tehzîb*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1404/1984), IV, 48, X, 48; ez-Zehebî, *Kâşif*, II, 243.

söylerken¹, Ebû Hâtim, onun el-Müseyyib b. el-Vadîh'tan daha üstün bir ravi olduğunu haber vermektedir.² Ebû Dâvûd onun için "sika" dedi. İbn Hibbân onun için "mutkînun fadîlun" (işinde hâzıktır) ta'dil ifadelerini kullandı.³

O, Ebû Dâvûd'un (202/817-275/888) hocası olup ondan birçok rivayeti bulunmakatadır.⁴ en-Nesâî (215/830-303/916)⁵ ve el-Hâkim (ö.405/1014⁶ bir ravi vasıtasıyla Mahbub b. Musâ'dan hadis rivayet ettiler.

4-Muhammed b. Abdurrahmân b. Hâkim b. Sehm el-Antâkî (ö.243/857)

محمد بن عبد الرحمن بن حكيم بن سهم الأنطاكي

Muhammed b. Abdurrahmân b. Sehm el-Antâkî Antakyalı olup daha sonra Bağdat'a yeleşmiştir.

O, Velîd b. Müslim, İsa b. Yûnus, Ebû İshâk el-Fezârî, Abdullâh İbn Mübârek, Bakî b. Velîd ve Mu'temir b. Süleymân'dan ve diğer hadis âlimlerinden rivayet etti.

Müslim, Ebû Ya'lâ, Abdurrahmân b. Mecd el-Begâvî, Muhammed b. Fadl b. Câbir es-Sıktî, Ali b. Muhammed el-Ezdî, İbrâhîm b. Abdullâh b. Cüneyd, Ebû Bekr b. Ebî'd-Dünya, Abdullâh b. Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Yûnus ed-Dabbî, el-Huseyn b. İshâk et-Tüsterî, Mûsâ b. Hârûn, Ömer b. Sa'd b. Sinân et-Tâî, Ali b. Ahmed b. en-Nadr, Muhammed b. Fadl b. Câbir en-Nesefî, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Ebu'l-Kâsım el-Begâvî ve diğer öğrencileri ondan hadis dinlediler ve naklettiler. O, Antakya'da Hicri 243 tarihinde vafat etti.⁷

¹ Ebu'l-Hasen Ahmed b. Abdullah b. Sâlih el-Kûfi el-İclî, *Ma'rifetu's-sikât*, nşr. Abdulalim Abdulazim el-Bustî, (Birinci Basım. Medine: Mektebetu'd-dâr, 1985-1405), II, 266.

² Ebû Hâtim, *Cerh*, IX, 82.

³ İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 205; el-Mizzî, *Tehzîb*, XXVII, 265-266.

⁴ Ebû Dâvûd Süleymân İbn'l-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî, *Sunenu Ebî Dâvûd*, (Beyrut: Dâru'l-fıkr, trs.), "Sucûdu'l-Kur'ân" 361 (I, 478), "Cihâd" 56 (II, 31), "Cihâd" 67 (II, 34), "Cihâd" 90 (II, 44), "Cihâd" 97 (II, 48), "Cihâd" 121 (II, 61), "Cihâd" 144 (II, 76), "Cihâd" 151 (II, 81), "Cihâd" 160 (II, 90), "Libâs" 48 (II, 472), "Libâs" 176 (II, 789).

⁵ Ahmed b. Şuayb Ebû Abdurrahmân en-Nesâî, *Sunenü'n-Nesâî*. nşr. Abdulfettah Ebû Gudde, (İkinci Basım. Halep: Mektebetu'l-matbûâtî'l-islâmiyye, 1986/ 1406) "Hayl" 1 (VI, 215), "Zinet" 68 (VIII, 187).

⁶ el-Hâkim, *Mustedrek*, I, 668, II, 16, 79, 84, 86, 87, 121, 129, 130, 138, 153, 456, 551.

⁷ ez-Zehabî, *Kâşif*, II, 192; el-Hatîb el-Bağdâdî, *Tarih*, II, 310; Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî, *Tabakatu'l-muhaddisîn bi Isbehân vel vârine aleyhâ*, nşr. Abdulgafûr Abdülhâk Huseyin el-Belûşşî, (İkinci Basım. Beyrut: Muessetu'r-risâle, 1412-1992), IV, 101; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, V, 335, IX, 264, *Lisânul-mîzân*, I, 266; ez-Zehabî, *Kâşif*,

O, “sika” bir ravidir. İbn Hibbân, Muhammed b. Abdurrahmân “sika” olmakla birlikte zaman zaman hatâ yaptığını belirtmiştir. el-Hatib “sika” olduğunu söylemiştir. İbn Hayyân, Ahmed b. Muhammed b. es-Seken’den, 304 tarihinde İbn Sehm el-Antâkî’nin yanlarına geldiğini ve onun öğrencisi olduğunu bildirmektedir.¹

İbn Ebî Şeybe (159-775/235-850)², Müslim(ö. 261-875)³, en-Nesâî (215/830-303/916)⁴, el-Hâkim (ö.405/1014⁵, Ebû Ya’lâ (526/1131)⁶, et-Taberânî (260-873/360-970)⁷ ve İbn Hibbân(277-890 / 354-965) ⁸ gibi musannif hadis âlimleri İbn Sehm el-Antâkî’den hadis nakletmektedirler.

5. Nasr b. Âsım el-Antâkî (ö.?) نصر بن عاصم الأنطاكي

Nasr b. Âsım el-Antâkî, aslen Antakyalı olup, doğum tarihi bilinmemektedir. O, onuncu tabaka muhadislerinin küçüklerindedir.

O, Ebû Damre Enes b. İyâd el-Leysi, Zekeriyâ b. Manzûr el-Kurazî, Saîd b. Sâlim el-Kaddâh, Mübeşşir b. İsmâîl el-Halebî, Muhammed b. Seleme el-Harrânî, Muhammed b. Şuayb b. Şâbûr ed-Dimeşki, Miskîn b. Bükeyr el-Harrânî, el-Velîd b. Müslim, Yahyâ b. Saîd el-Kattân ve Yezîd b. Hârûn’dan hadis rivayet etmektedir.

Ebû Davud, Ahmed b. Muhammed b. Âsım er-Râzî, Ca’fer b. Muhammed el-Firyâbî, Yahya b. Ebî Talib el-Antâkî, Abdilazîz b. Süleymân el-Antâkî, Osmân b. Harzâz el-Antâkî ve Muhammed b. Abdullâh b. Mesturad el-Bağdâdî el-Hafız Ebû Seyyâr da ondan

II, 192.

¹ ez-Zehebî, *Kâşif*, II, 192; el-Hatib el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, II, 310; İbn Hayyân, *Tabakât*, IV, 101; İbn Hacer, *Lisânul-mîzân*, I, 266; *Tehzîbu’t-tehzîb*, V, 335; ez-Zehebî, *Kâşif*, II, 192.

² Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfî, *el-Musannefu fi Ehâdisi ve’l-Âsâr*, nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût, (Birinci Basım. Riyad: Mektebetü’r-Rüşd 1409), VI, 243, 244, 290, VII, 76. Ahmed b. Huseyn el-Beyhakî, *Şuabu’l-imân*, nşr. Muhammed es-Saîd Bisîyûnî Zağlûl, (Beyrut: Dâru’l-kütübî’l-ilmîyye, 1410), VII, 304, 388, es-Sunenü’l-kübrâ, nşr. Muhammed Abdilkadir ‘Ata, (Mekke: Mektebetü’l-dâru’l-bâz, 1414/1994), II, 22, 92, 70, VIII, 141, IX, 48, 170.

³ Müslim, “*Salât*” 39 (h.no: 474) (I, 345), “*Cihâd ve’s-siyer*” 5(h.no: 1740) (III, 1362), “*İmâre*” 46 (h.no: 1908) (III, 1517), “*Selâm*” 1 (IV, 1782), “*Cennetu ve sfatu na’imihâ*” 1 (IV, 2176).

⁴ en-Nesâî, “*Menâsiki’l-hac*” 231 (V, 507).

⁵ el-Hâkim, *Mustedrek*, I, 230, II, 488, III, 267, 512, 513, 604, 605, 729, 730, 734

⁶ Ebû Ya’lâ, *Musned*, III, 238, IV, 72, V, 210, VI, 269, 271, XI, 421, XII, 66, 525, XIII, 117, 391.

⁷ et-Taberânî, *Mucemu’l-kebir*, VI, 65, VII, 302, VIII, 254, X, 36, 134, 199, XI, 229, XII, 273, XVII, 126, XIX, 304, XX, 288, XXII, 448.

⁸ İbn Hibbân, *Sahih*, I, 90, III, 274, IV, 206, VII, 457, X, 244, XI, 138, 197, XIV, 242.

hadis rivayet etmektedirler.

İbn Hibbân onu *sika* raviler arasında zikretti. Ukaylî ise onu *zayıf* raviler arasında saydı.¹

Ebû Dâvûd (202/817-275/888) ondan birçok hadis rivayet etmektedir.²

6. Ebû Saîd el-Bezzâr Sehl b. Salih b. Hakîm el-Antâkî (ö.?)

أبو سعيد البزار سهل بن صالح بن حكيم الأنطاكي

Sehl b. Sâlih'in dedesi ona Saîd ismini verdi. O, doğum ve vefat tarihi bilinmemekte fakat onbirinci tabakadan bir muhaddistir.

O, İbrâhim b. Habîb b. Şehîd, İbrâhîm b. Mûsâ el-Ferrâ er-Râzî, Ezher b. Sa'd es-Semân, Esbât b. Muhammed el-Kureşî, İsmâil b. Ulleyye, el-Esved b. Âmir Şazân, Ebû Usâme Hammâd b. Üsâme, Hammâd b. Mûs'ide, Humeyd b. Abdurrahmân er-Ruâsî, Ravh b. Ubâde, Saîd b. Âmir, Süleymân b. Harb, Ebû Hâlid Süleymân b. Hayyân el-Ahmer, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd et-Tayâlisî, Şebâbe b. Sivâr, Şuayb b. Harb, Abdullâh b. Nümeyr, Abdulhamîd b. Abdurrahmân el-Hamânî, Abdurrahmân b. Gazvân, Ebû Nuh, Abdurrahmân b. Muhammed el-Mehâribî, Abdurrahmân b. Mehdî, Abdussamed b. Abdulvâris, Ebû Âmir Abdilmelik b. Amr el-Akdî, Abde b. Süleymân, Ali b. Âsım el-Vâsıtî, Ali b. Kâdim, Ebû Dâvûd Amr b. Sa'd el-Hufrî, Ebû Nuaym, el-Fadl b. Dukeyn, Kabisa b. Ukbe, Mübeşşir b. İsmâil el-Halebî, Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzim ed-Darîr, Muhammed b. İsâ b. et-Tabba' el-Ezenî ve Muhammed b. Kesîr el-Masîsî' den hadis rivayet etti.

Ebû Dâvûd, en-Nesâî, İbrâhim b. Muhammed b. Hasan b. Matûye el-İsbehânî, Ebu't-Tayyib, Ahmed b. Ubeydullah b. Bahr b. Hâcib ed-Dârimî el-Antâkî, Ahmed b. Umeyr b. Yûsuf b. Cavsî, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Ebî İdrîs, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Sadaka el-Bağdâdî, Ahmed b. en-Nadr b. Bahr el-Askerî, Ebû Bekr Ahmed b. Yûsuf b. İshâk el-Menbecî, İshâk b. İbrâhîm b. Yûnus el-

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, XXIX, 349; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, X, 381; *Lisânu'l-mizân*, VI, 155, VII, 410, *Takrîb*, I, 560; el-Ukaylî, Muhammed b. Ömer b. Musa, *ed-Duafâu'l-kebîr*, nşr. Abdu'l-Mutî Emin Kalâcî, (Beyrut: Dâru'l-kutübi'l-ilmîyye), 1984, IV, 298, İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 17; ez-Zehabî, *Kâşif*, II, 318.

² Ebû Davûd, "*Tahâret*" 126 (I, 146), "*Salât*" 316 (I, 425), "*Zekât*" 16 (I, 505), "*Et'ime*" 46 (II, 391), "*Hurûf kıraat*" 1 (II, 426), "*Hudûd*" 24 (II, 555), "*Hudûd*" 37 (II, 570), "*Diyyet*" 25 (II, 604), "*Sünne*" 31 (II, 657), "*Edeb*" 110 (II, 745)

Mancınîkî, el-Hasan b. Ahmed b. İbrâhîm b. Fîl, Ebû Bekr Abdullâh b. Ebî Dâvûd, Ebû Üsâme el-Halebî, Abdurrahmân b. Ubeydullâh b. Abdulazîz el-Hâşimî el-Halebî, Kardeşinin oğlu İmâm Abdilazîz b. Süleymân el-Harmelî el-Antâkî, Osmân b. el-Harrâz el-Antâkî, Ebû Amr Osmân b. Abdullâh b. Affân el-Gasûlî el-Antâkî, el-Fârid, Ebû Hâtim Muhammed b. İdrîs er-Râzî, Muhammed b. İdrîs el-Halebî, Muhammed b. Huzeyme b. Abdullâh el-Mürebî el-İsbehânî, Muhammed b. Abdullâh b. Süleymân el-Hadramî, Ebû Abdullâh Mehdî b. Meymûn b. Muhammed b. Abdurrahmân b. Sehm el-Antâkî ondan rivayette bulunmuşlardır.

Sehl b. Sâlih, “*sika*” ve “*hafız*” bir muhadistir. Ebû Hâtim onun için *sika* derken, en-Nesâî “*leyse bihi besun*” ifadesini kullanmaktadır. İbn Hibbân *Sikât*'ında zikretmekle birlikte onun hata yaptığını başka hadis aldığı hocalarından rivayeti bulunduğuna işaret ederek cerhetmektedir. Ebû Zekerîya onun için “*sika*” bir muhadistir demektedir.¹

Ebû Dâvûd (202/817-275/888)² ve en-Nesâî (215/830-303/916)³ Sehl b. Sâlih'in kendisinden, İbn Hibbân(277-890 / 354-965)⁴ ve et-Taberânî (260-873/970-360)⁵ raviler vasıtasıyla hadis rivayet etmektedirler.

7. Ebû Yûsuf Ya'kub b. Ka'b b. Hâmid el-Halebî el-Antâkî (ö.?)

أبو يوسف يعقوب بن كعب بن حامد الحلبي الأنطاكي

Ya'kub b. Ka'b Antakya'ya yerleşti. o, Âmir b. İsmâil'in kölesidir.

Eşas b. Şube el-Masisî, Bakıyye b. Velîd, Zekeriyâ b. Manzur el-Kurazî, Saîd b. Müslime el-Emevî, Şuayb b. İshâk ed-Dimeşkî, Damre b. Rabia er-Remlî, Abdullah b. İdris, Abdullah b. Vehb, Abdulvâhid b. Süleymân el-Ezdî (el-Basrî de denirdi), Attaâb b. Beşîr el-Cezerî,

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, XII, 190-191; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, IV, 222; ez-Zehebî, *Kâşif*, I, 469; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 204; *Cerh*, IV, 199.

² Ebû Dâvûd, “*Salât*” 260 (I, 375)

³ en-Nesâî, “*İşretu'n-nisâ*” 40, 50 (V, 333, 349)

⁴ İbn Hibbân, *Sahîh*, III, 161, XII, 95 (Şuayb el-Arnaud Sehl b. Salih Antâkî'nin zayıf olduğunu haber vermektedir.)

⁵ et-Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, X, 117, XII, 8; *Mu'cemu'l-evsat*, II, 116, V, 256, VII, 64; *Mu'cemu'l-Sağîr*, II, 189.

Atâ' b. Muslim el-Halebî, İsâ b. Yûnus, Gaylân b. Muslim, Ka'b b. Hâmid el-Halebî, Muhammed b. Humeyr el-Humsî, Ebû Muaviye Muhammed b. Hâzim ed-Darîr, Muhammed b. Seleme el-Harrânî, Mahled b. el-Huseyn el-Masîsî, Mahled b. Yezîd el-Harrânî, Mervân b. Muaviye el-Fezârî, el-Muğire b. Abdurrahmân el-Mahzûmî, Nâbil b. Nüceyh, Vekî' b. el-Cerrâh, Velid b. Muslim, Yahya b. Mütevekkil el-Bâhilî el-Basrî, Yahyâ b. Yemân, Yûsuf b. Esbât, Ebû İshâk el-Fezârî, Şuayb b. İshâk, İsâ b. Yûnus, İbn Vehb, Ebû Muâviye ve kendi tabakasından olan birçok âlimden Ya'kub b. Ka'b hadis nakletmiştir.

Kendisinden ise Ebû Dâvud, İbrâhim b. Abdullâh b. el-Cüneyd el-Huttelî, İbrâhim b. Yakûb el-Cüzecânî, Ebû Bekr Ahmed b. Abdurrahîm b. el-Berkî, Ahmed b. EbûHayseme, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Ebû Âsım, Ebû Utbe Ahmed b. el-Ferec el-Hicâzî, Ahmed b. Muhammed b. Saîd el-Antakî, Ca'fer b. Muhammed b. Bekr el-Bâlisî, el-Hasen b. Süleymân el-Fezârî, Saîd b. Abdurrahmân el-Bağdadî, el-Antakî, Abbâs b. Ahmed el-Müstemlî, Ebû Usâme Abdulah b. Muhammed b. Ebû Usâme el-Halebî, Abdilazîz b. Süleymân el-Harmelî el-Antakî, Abdulkerim b. Heysem Eddeyr Âkûlî, Ubeyd b. Abdulvâhid b. Şerîk el-Bezzâz, Osmân b. Harzâz, Ali b. Abdurrahmân el-Muğire el-Mısrî, Muhammed b. İbrâhim b. Saîd el-Büşencî, Ebû Abdilmelik Muhammed b. Ahmed b. Abdulvâhid b. Abdûs er-Rabî, es-Sûrî, Muhammed b. İdrîs b. Ebî Hammâde el-Antakî, Ebû Muhammed b. İdris er-Râzî, Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hadr b. Ali el-Bezzâr er-Rakkî, Muhammed b. Sâlih el-Enmâtî, Ebû Kursâfete Muhammed b. Abdulvahhâb el-Askalânî, Muhammed b. Avf et-Tâî el-Humsî, Yezîd b. Cevher et-Tarsûsî, Muhammed b. İbrâhim el-Büşencî ve diğer öğrencileri ondan hadis naklettiler.

Ebû Hâtım ve el-İclî "onu "sika" ve sünnet yaşayan birisi olarak tanıtır.¹

Ebû Dâvûd (202/817-275/888)², el-Hâkim(ö.405/1014³ ve et-Taberânî (260-873/970-360)⁴ ondan hadis rivayet ettiler.

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, XXII, 358; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, XI, 345 ez-Zehebî, *Siyer*, XI, 524; İbn Hibbân, *Cerh*, IX, 213

² Ebû Dâvûd, "*Tahâret*" 50, (I, 78); "*Salât*" 176 (I, 312), "*Salât*" 226, (I, 353), "*Zekât*" 45 (I, 529), "*Libâs* 34" (II, 460).

³ el-Hâkim, *Müstedrek*, I, 298, 396, 406, 423, II, 414, 617.

⁴ et-Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, I, 89, IV, 218, VIII, 244, XIX, 270, 387, XX, 277, XXIII, 74, 278; *Mu'cemu'l-evsat*, V, 132; *Mu'cemu's-sâğir*, II, 26.

8- Hârun b. Abbâd el-Ezdî Ebû Mûsâ el-Masîsî el-Antakî (ö.?)

أبو موسى هارون بن عباد الأزدي المصيبي الأنطاكي

İsmâîl b. Uleyye, Cerir b. Abdulhamîd, Haccâc b. Muhammed el-Masîsî, Mervân b. Muaviye el-Fezârî, Vekî' b. el-Cerrâh ve Ebû Bekr b. Ayyâş'tan hadis rivayet etmiştir.

Ebû Davud, Muhammed b. Vaddah el-Kutubî de ondan hadis nakletmiştir.¹

Ebû Davud (202/817-275/888)² kendisinden ve Beyhakî (384/994-458/1060)³ de Hârun b. Abbâd vasıtasıyla hadis rivayet etmişlerdir.

9. Ebû Saîd Musâ b. Abdurrahmân b. Ziyâd el-Halebî el-Antâkî (ö.?)

أبو سعيد موسى بن عبد الرحمن بن زياد الحلبي الأنطاكي

Musâ b. Abdurrahmân b. Ziyâd Halep'te doğmuş daha sonra Antakya'ya yerleşmiş ve Antâkî nisbesini almıştır.

Bakıyye b. Velîd, 'Atâ b. Müslim el-Halebî, Mübeşşir b. İsmâîl el-Halebî, Muhammed b. Seleme el-Harrânî, Ma'mer b. Süleymân er-Rakkî, Ebû Muâviye ed-Darîr, Mu'temir b. Süleymân er-Rakkî, Mübeşşir b. İsmâîl el-Halebî, Ebû Muâviye ed-Darîr, Bakıyye b. Velîd, 'Atâ b. Müslim el-Halebî, Mahled b. Yezîd, Muhammed b. Seleme el-Harrânî gibi âlimlerden Musâ b. Abdurrahmân, hadis rivayet etmiştir.

İbrâhîm b. Abdullâh b. Cüneyd el-Huttelî, Ebu'l-Fevâris Ahmed b. Ali el-Antâkî, İshâk b. İbrâhîm b. Yûnus el-Mancinîkî, Ebû Bekr Abdullâh b. Ebî Dâvûd Abdullâh b. Muhammed b. Vehb ed-Dineverî, Osmân b. Abdullâh b. Affân el-Fârid, el-Fadl b. Muhammed el-Attâr, Muhammed b. Hasan b. Kuteybe el-Askalânî ve Ebû Hâtîm er-Râzî gibi hadis âlimleri de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, XXX, 96; İbn Hacer, XI, 9; ez-Zehebî, *el-Kâşif*, II, 330.

² Ebû Davud, "*Salât*" 47 (I,206); "*Salât*" 60 (I, 214), "*Salât*" 307 (I, 419), "*Cihâd*" II, 80, "*Eymân vennuzûr*" 29 (II, 260), "*Diyyet*" 19-21 (II, 600)

³ Beyhâkî, *Sünen*, (III, 129, 398)

Mesleme b. Kâsım ve İbn Hibbân onun için “sika” demiştir. en-Nesâî, onun hakkında “lâ be’se bihi” derken, Ebû Hâtim onun rivayetlerinin itibar için yazılabileceğini söylemiştir.¹

Ebû Dâvûd (202/817-275/888)² ve en-Nesâî (215/830-303/916)³ nakletmiştir.

10. Abbâs b. Heysem el-Antâkî (ö. ?)

العباس بن الهيثم الأنطاكي

Abbâs b. Heysem el-Antâkî aslen Horasanlı olup Antakya’ya yerleşti hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur.

İsmâil b. Ayyâş, Salih b. Mûsâ Talhâ, Abdulkerim b. Heysem, Attâf b. Hâlid (ö.?), Şureyk, Ebû Hamdân ve İbrâhim b. Hayseme b. Arrâk (ö.?)’dan hadis rivayet etti.

Ebû Hâtim’in, ondan Antakya’da dinlediği haber verilmektedir. Ca’fer b. Muhammed er-Râsibî, Musa b. Sehl, İbrâhim b. Saîd el-Cevherî, Abdulkerim b. Heysem, Mûsa b. Sehl ve Ebû İshâk el-Bağdâdî ondan hadis nakletmektedir.⁴

el-Bezzâr (210-825/292-955)⁵, et-Taberânî (260-873/970-360)⁶, el-Beyhakî⁷ ve Ebû’ş-Şeyh⁸, el-Kudâî (380-990/454-1062)⁹ gibi âlimler raviler vasıtasıyla el-Abbâs b. Heysem el-Antâkî’den hadis nakletmektedirler.

11. Ebû Ömer Muhammed b. Âmir el-Antâkî (ö. ?)

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, XXIX, 97; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-tehzîb*, X, 317

² Ebû Davûd, “*Tahâret*” 127 (I, 145); “*Cihâd*” 157 (II, 86).

³ en-Nesâî, “*Tahâret*” 246, (I, 227); “*Velime*” 14, (IV, 144).

⁴ el-Mizzî, *Tehzîb*, II, 95; İbn Ebi Hâtim, *Cerh*, VI, 217; et-Taberânî, *Mu’cemu’l-kebir*, X, 78; el-Bezzâr, *Musned*, IV, 334; el-Beyhakî, *Sunen*, X, 114.

⁵ el-Bezzâr, *Musned*, IV, 334

⁶ et-Taberânî, *Mu’cemu’l-kebir*, X, 78;

⁷ el-Beyhakî, *Sunen*, X, 114.

⁸ Ebu’ş-Şeyh Abdullah b. Muhammed b. Cafer b. Hayyân el-Isbehânî, *el-Azame*, Rızaullah b. Muhammed İdris el-Mubarekfurî, (Birinci Basım. Riyad: Dâru’l-âsme, 1408), V, 1788; Ebu’l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi tenyizi 's-sahâbe*, nşr. Ahmet Muhammed el-Becâvî, (Beyrut: basım evi ve tarihi yok), VII, 239

⁹ el-Kudâî, *Musnedü’ş-Şihâb*, II, 240.

أبو عمر محمد بن عامر الأنطاكي

Aslen Bağdatlı olup Remleye yerleşmiş, sonraları Antakya ve Misis'te ikâmet etmiştir.

O, Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. İshâk el-Hadrâmî, İshâk b. İbrâhîm el-Humeynî, İsmâil b. Ebî Üveys, Ebû Tevbe er-Rebî' b. Nâfî' el-Halebî, Süreyc b. Nu'mân, Saîd b. Mansûr, Abdullâh b. Bekr es-Sehmî, Ebû Gassân Mâlik b. İsmâil en-Nehdî, Muhammed b. İsmâil, Muhammed b. Kesîr el-Masîsî, Muhammed b. İsâ b. et-Tabba', Ebû Seleme Mansûr b. Seleme el-Huzâî, Ebu'l-Esved en-Nadr b. Abdulcebbâr el-Misrî, Ebu'n-Nadr Hâşim b. Kâsım, Yahyâ b. İshâk es-Silhîni ve Yahyâ b. Ebu'l-Hasîb el-Kâdî gibi âlimlerden hadîs rivayet etmiştir.

en-Nesâî, İshâk b. Ahmed b. Zeyrek el-Fârisî, Abbâs b. Muhammed b. el-Fârisî, el-Abbâs b. Muhammed b. Hasan b. Kuteybe el-Askalânî, Abdullâh b. Muhammed b. Ca'fer el-Kazvinî, Ebû Nuaym Abdulmelik b. Muhammed b. Adî, Muhammed b. Münzir el-Herevî Şükür ve Ebû Avâne el-İsferâinî ondan hadis rivayet etmişlerdir.

Öğrencisi en-Nesâî onun "sika" bir muhaddis olduğunu söylemektedir. Muhammed b. Âmirî'nin vefât tarihi tesbit edilememiştir.¹

el-Bezzâr (210-825/292-955)² ve en-Nesâî (215/830-303/916)³ ondan hadis rivayet etmektedirler.

12. Abdullâh b. Nasr el-Antâkî (ö.?)

عبد الله بن نصر الأنطاكي

Abdullâh el-Asâm b. Nasr el-Antâkî'nin doğum ve vefat tarihleri bilinmemektedir.

O, Sufyan b. Uyeyne, Selim b. Sâlim, Ebû Usâme, İshâk b. İsâ et-Tabba', Ma'n b. İsâ, Eyyub b. Suveyd, Abdurrahmân b. Muhammed b. Selâm, Şebâbe b. Sivâr ve Ebû Bekr b. Ayyâş hadis rivayet etmektedir.

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, XXV, 425-426; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, IX, 214.

² el-Bezzâr, *Müsned*, IV, 168

³ en-Nesâî, "Cihad" 8 (VI, 13), "Mezrua" 45, (VII, 48), "Zinet" 179 (VIII, 193)

Süleymân b. Eyyûb, Selim b. Sâlim, Mûsâ b. Cumhuri, Ahmed b. Yahya el-Antakî, Bişr b. Ali b. Bişr el-Kummî el-Antakî, Ahmed b. Muhammed b. Ebî Mûsâ el-Antakî, Ebû Bekr b. Dâvûd ve Abdullâh b. Muhammed b. Temîm el-Masîsî öğrencileri olup Abdullâh b. Nasr el-Antakî'den hadis nakletmektedirler.

O Veki' b. Cerrah'tan münker hadisler nakletmektedir. İbn Adî onun el-Mancinîkî ve Ömer b. Sinân'dan *münker* rivayetlerinin bulunduğunu haber vermektedir.¹

et-Taberânî², ed-Dârekutnî³, el-Hâkim⁴, ve el-Beyhakî⁵ arada bir ravi vasıtasıyla Abdullâh b. Nasr'dan hadis nakletmektedirler.

13- Abdullâh b. Hubeyk el-Antakî (ö.260/873)

عبد الله بن حبيب الأنطاكي

Abdullâh b. Hubeyk el-Antakî, zâhid bir insandı. Onun arkadaşları Yûsuf b. Esbât ve Ahmed b. Cavsâ'dır. Onun tasavvuf ve iyi muameleye dair güzel sözleri bulunmaktadır.

O, Şuayb b. Harb, Yûsuf b. Esbât, Huzeyfe el-Mar'aşî, Ali b. Bekkâr, Heysem b. Cemîl ve Haccâc el-A'ver'den hadis dinledi ve nakletti. Ebû Tâlib b. Sevvâde, Ca'fer b. Sivâr, Ahmed b. Muhammed b. Ebû Mûsa el-Antakî, Muhammed b. Abdullâh, Matîn ve diğer öğrencileri de Abdullâh b. Hubeyk el-Antakî'den hadis naklettiler. İbn Ebî Hâtim er-Râzî "Ben ona ulaştım fakat kendisinden hadis yazmadım. Babam bana onun hadislerinden bir cüz yazdırdı" demiştir. İbn Kânî Abdullâh b. Hubeyk'in 260/873 yılında vefat ettiğini belirtmektedir.

Abdullâh b. Hubeyk için İbn Adî "*leyse bihi be'sun*" (bir beis yoktur) demiştir.⁶

et-Taberânî, Ahmed, Abdullâh b. Hubeyk el-Antakî, Ebû Ali el-Mukriî, Hamzâ ez-Zeyyâd'ın şöyle dediği nakledilmiştir: " ما أنتم "

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, II, 463; İbn Hacer, *Lisânu'l-mizân*, III, 369.

² et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, III, 254, VII, 66, VIII, 150; *Mu'cemu's-sağîr*, I, 34,

³ ed-Dârekutnî, *Sunen*, III, 33, 257

⁴ el-Hâkim, *Müstedrek*, II, 59, III, 235.

⁵ el-Beyhakî, *es-Sunen*, IX, 243 (18690). Muslim bu rivayetin farklı bir tarikle nakletmiştir.

⁶ Ebû Hâtim, *Cerh*, V, 46.

بمصرخي¹ ayetinde “yâ” harfini ve diğer bir harfi kıraat etmemizi yadırgadıklarını hocamız A’meş’e söyledik. A’meş, Yahyâ b. Vâsıb, Alkame, Abdullâh tarikiyle Resulullah (sav)’ın bu iki harfi okunduğu ulaştı.² Abdullâh b. Hubeyk el-Antâkî ve hocalarına ait zühd konusunda birçok söz nakledilmektedir.³

14- Ebû Ya’kûb Yûsuf b. Saîd b. Müslim el-Masîsî el-Antâkî (ö.265/271)

أبو يعقوب يوسف بن سعيد بن مسلم المصيبي الأنطاكي

Yûsuf b. Saîd el-Antâkî birçok hadis âliminden hadis dinlemiştir.

O, Haccâc b. Muhammed b. Mübârek es-Sûrî, Hûze b. Halife, Ebû Müshir, Ebû Sâlih el-Harrânî, Muhammed b. Musâb el-Karkasâî, Ebû Bekr b. Zeyyâd en-Neysâbûrî ve diğer hocalarından hadis rivayet etmektedir.

Abdullâh b. Ahmed b. Rabîa b. Züber er-Rabî’î, Ebû Avâne, Muhammed b. el-Münzîr Şükür, Muhammed b. Reb’ el-Cizî, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Müslim el-Isferâînî, Ebû Berk b. Ziyâd en-Neysâbûrî ve diğer öğrencileri de ondan hadis rivayet ettiler. İbn Hibbân onun Hicri 265, İbn Mende ise 271 yılında vefat ettiğini söylemektedir.⁴

Yûsuf b. Saîd el-Antâkî hakkında en-Nesâî, İbn Hibbân ve Mesleme b. Kâsım onun için “sika hafız” (güvenilen ve rivayetin tarihlerini bilendir) dedi. İbn Ebî Hâtim “Bazı rivayetlerini bana yazdı. O “sadûk” rivayetleri itibar için yazılabilir.” dedi.⁵

en-Nesâî (215/830-303/916)⁶ Yûsuf b. Saîd el-Antâkî’den, İbn

¹ 14. İbrâhîm, 22

² et-Taberânî, el-Mu’cemu’l-kebîr, II, 76

³ el-Beyhakî, eş-Şuabu’l-imân, I, 513, 534, II, 10, 108, 110, III, 109, IV, 233, 265, 273, VI, 39, 330, VII, 57, 68, 71, 199, 220, 246, 436, 446.

⁴ el-Mizzî, Tehzîb, XXXII, 430-431; İbn Hacer, Tehzîbu’t-tehzîb, XI, 364; ez-Zehebî, Kâşif, II, 99; İbn Hibbân, Sikât, IX, 281; Ebû Hâtim, Cerh, IX, 224.

⁵ el-Mizzî, Tehzîb, XXXII, 430-431; İbn Hacer, Tehzîbu’t-tehzîb, XI, 364; ez-Zehebî, Kâşif, II, 99; İbn Hibbân, Sikât, IX, 281; Ebû Hâtim, Cerh, IX, 224.

⁶ en-Nesâî, “Tahâret” 131, (I, 115), “Salât” 3 (I, 226), “Salât” 20 (I, 265), “Salât” 21 (I, 267), “Ezân” 5 (II, 5), “Cuma” 21 (III, 103), “Kıyamu’l-leyl ...” 53 (III, 249), “Cenâiz” 30 (IV, 30), “Cenâiz” 36 (IV, 32), “Cenâiz” 37 (IV, 33), “Cenâiz” 45 (IV, 44), “Cenâiz” 97 (IV, 87), “Cenâiz” 103 (IV, 91), “Sıyâm” 82 (IV, 219), “Hac” 135 (V, 221), “Hac” 136 (V, 222), “Cihâd” 25 (VI, 25), “Talak” 18, (VI, 153), “Eymân nuzûr” 30 (VII, 18), “Eymân nuzûr” 32 (VII,19), “Eymân nuzûr” 37 (VII, 23),

Hibbân (277-890 / 354-965), Muhammed b. Münzir b. Saîd¹, ed-Dârekutnî (328-918 / 385-995) de Ebû Bekir en-Neysâbûrî vasıtasıyla ondan birçok hadis nakletmektedirler.²

15-Ebu'l-Hâris Abbas b. Abdullah b. Abbâs b. es-Sindî el-Esedî el-Antakî (ö.?)

أبو الحارث عباس بن عبد الله بن عباس بن السندي الأسدي الأنطاكي

Abbas b. Abdullah b. Abbâs b. es-Sindî on ikinci tabakadan muhaddistir. O doğum yeri ve tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İshâk b. İbrâhîm el-Huneynî, Saîd b. Mansûr, Ebû Sâlih Abdullâh el-Misrî, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî, Abdurrahmân b. Selâm el-Cemâhî, Abdilazîz b. el-Hattâb, Ubeydullah b. Muhammed el-Ayšî, Ali b. el-Medinî, Ebî Ya'lâ Muhammaed b. Salt et-Tevzî, Muhammed b. Kesîr es-Sanânî, Ebî Hemmâm Muhammed b. Mahbub ed-Dellâl, Müslim b. İbrâhîm, Mûsâ b. İsmâîl, Ebu'l-Velîd Hişâm b. Abdulmelik et-Tayâlisî ve Heysem b. Cümeyl el-Antakî bulunmaktadır.

en-Nesâî, Ebû Osmân Ahmed b. Abdulazîz b. Muhammed b. Osmân eş-Şeybe b. Osmân el-Abderî eş-Şeybî el-Mekkî, Ebu't-Tayyib Ahmed b. Ubeydullah ed-Dârimî el-Antakî, Ahmed b. Mihrân el-Fârisî el-Misrî, el-Hasan b. Habib b. Abdulmelik el-Hadâirî, Abdussamed b. Saîd el-Kindî el-Humsî el-Kâdî, Muhammed b. Ahmed b. el-Heytem et-Temimî, Ebu't-Tayyib Muhammed b. Humeyd b. Muhammed b. Süleymân el-Havrânî, Ebû Ca'fer Amr b. Mûsâ el-Ukaylî, Ebu'l-Huseyn Yahyâ b. el-Hasan b. Ca'fer el-Alevî ve Ebû Avâne Ya'kûb b. İshâk el-İsferâinî kendisinden hadis nakleden öğrencilerindedir.

en-Nesâî, onun hadisçiliğ hakkında “*la be'se bihi*” (zararı yok) demektedir. İbn Hibbân onu sika raviler arasında zikretmiştir. Müslim'in onun için “*sika*” sözünü nakleden İbn Hacer, bunun kendi

“İşretu'n-nisâ” 4 (VII, 73), “Tahrîmu'd-dem” 9 (VII, 101), “Buyû'” 27 (VII, 154), “Buyû'” 82 (VII, 303), “Kasâme” 12 (VIII, 21), “Kat'î's-sânk” 8 (VIII, 76), “Zîne” 37 (VIII, 155), “Zîne” 54 (VIII, 180), “Zîne” 89 (VIII, 200).

¹ İbn Hibbân, *Sahîh*, IV, 98, V, 315, VII, 435, XII, 508, XV, 231.

² ed-Dârekutnî, *Sunen*, II, 16, 168, 175, 201,237,III, 16, 18, 31, 65, 151, 255, 274, 276, 302, 305, IV, 6,12, 13, 29, 37, 77, 97, 98, 138, 152, 165, 171, 242, 269,

kanaati de olduğunu söylemiştir.¹

en-Nesâî'nin (215/830-303/916)² Abbas b. Abdullah'dan rivayetleri vardır.

16- Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. el-Velîd b. Berd el-Antâkî (ö. 278/891)

أبو الوليد محمد بن أحمد بن الوليد بن برد الأنطاكي

Muhammed b. Ahmed el-Antâkî, Antakya'da doğmuştur. Çünkü babası Ahmed b. Velid de el-Antâkî nisbesiyle anılmaktadır.

Ravvâd b. el-Cerrâh, İbrâhim b. Mehdî el-Antâkî, İshâk b. İbrâhîm el-Huneynî, el-Hasen b. Ali b. Raşîd, Muhammed b. Mübarek, Heysem b. Cemîl, Muhammed b. Kesîr es-Sanânî, Muhammed b. İshâ et-Tabbâ', ez-Zübeyir b. Saîd el-Hemâdân gibi birçok muhaddis'ten hadis nakletti.

Ahmed b. Ca'fer b. el-Münâdî, Ravh b. Abdulvâhid el-Harrânî, İsmâîl es-Saffâr, Ebû Bekr eş-Şâfî ve diğerleri ondan hadis naklettiler. Muhammed b. Ahmed el-Antâkî'nin Bağdat'ta gittiği ve oradaki ilim meclislerine birçok öğrenci katıldığı haber verilmektedir.

ed-Dârekutnî onu "sika" gördü. Hac dönüşünde Antakya'da 278/891 yılında vefat etmiştir. O, hadis ilminde "imam, sebt, sika" (güvenilen) ve "rehhâl" (çok ilim yolculuğuna çıkan) diye anılmaktadır.³

ed-Dârekutnî, Osmân b. Ahmed ed-Dakkâk tarikiyle Muhammed b. Ahmed el-Antâkî'den hadis nakletmektedir.⁴ el-Hâkim⁵, et-Taberânî⁶ ve el-Beyhakî⁷ ondan raviler vasıtasıyla hadis naklettiler.

¹ Mizzi, *Tehzîb*, XIV, 214-215; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, 104; Zehebi, *Kâşif*, I, 535; İbni Hibbân, *Sikât*, VIII, 514.

² en-Nesâî, "ariye" 4 (III, 411), "recm" 36 (IV, 309)

³ el-Mizzi, *Tehzîb*, II, 216, 396, VI, 216, XXVI, 330, 353; ez-Zehebi, *Siyer*, XIII, 311; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 244; el-Hatib el-Bağdâdî, *Tarih*, I, 367; İbn Kesir, *el-Bidaye*, VI, 80.

⁴ ed-Dârekutî, *Sunen*, (I, 58), (IV, 10, 174)

⁵ el-Hâkim, *Müstedrek*, (I, 542), (II, 78, 186), (III, 180), (IV, 66, 247, 353, 414).

⁶ et-Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, (III, 49), (XVIII, 367).

⁷ el-Beyhakî, *Şuabu'l-imân*, (III, 382), (VII, 344), *Sunen*, (VII, 109, 462), (IX, 271, 317).

17- Ebû Amr Osmân b. Abdullâh b. Muhammed b. Harzâz et-Taberî, el-Basrî, el-Antakî (ö.281/895)

عثمان بن عبد الله بن محمد بن خزاز البصري الأنطاكي

Osmân b. Abdullâh, aslen Taberistan'lı olup önce Basra'ya sonra Antakyâ'ya yerleşti. Osmân b. Abdullah b. Harzâz H. 200 tarihinden önce doğdu. Osman b. Abdullah b. Harzâz, Ebû Hâtim'le birlikte Şam ve el-Cezire beldelerini ilim tahsili için dolaştı. Hadis dinlemek için Medâinî'den de Bağdat'ta 219 tarihinde geldiği kaydedilmektedir. O Antakya muhaddislerinden kabul edilmekte ve tasnif ettiği yüz cilde ulaşan bir hadis kitabından bahsedilmektedir.

Affân, Saîd b. Süleymân el-Vasîtî, Süleymân b. Abdurrahmân ed-Dimeşkî, Sehl b. Bekkâr ed-Dârimî, İbrâhîm b. el-Haccâc es-Sâmî, İbrâhîm b. Muhammed b. Arrar, İbrâhîm b. Hişâm b. Yahyâ b. Yahyâ el-Gassânî, Ahmed b. Cenâb el-Masîsî, Ahmed b. Abde ed-Dabbî, Ahmed b. Ebû Nafi' el-Mûsulî, İsmâil b. Abdullâh b. Zürâre er-Rakkî, Ümeyy b. Bistam el-Ayşî, el-Hasen b. Hammâd Seccâde, Abbâd b. Mûsâ el-Huttelî, Ebû Ma'mer el-Minkârî, Ebî Bekr b. Ebî Şeybe, Ubeydullah b. Aişe, Ubeydullah b. Muâz, Ali b. Hakîm, Amr b. Avn, Amr b. Hâlid el-Harrânî, Müemmil b. Fadl el-Harrânî, Amr b. Kusayt er-Rakkî, Mûsâ b. Mervân er-Rakkî, Muhammed b. Süleymân el-Masîsî Levîn, Muhammed b. Abbâd el-Mekkî, İbrâhîm Ziyâd Sübülân, Safvân b. Sâlih, Dâvud b. Amr ed-Dabbî, Şeybân b. Ferrûh, Sebre b. Harmele b. Abdulazîz b. Rebi' b. Sebre, Ali b. Ca'd, Musedded b. Muserhed, Amr b. Merzûk, Muhammed b. Âiz ed-Dimeşkî, el-Velîd b. Utbe ed-Dimeşkî, Hudbe b. Hâlid, Hudbe Abdulavehhâb Nasr b. Âsım el-Antakî, Kurre b. Habîb el-Konevî ve diğerlerinden hadis nakletti.

en-Nesâî, Ebû Hâtim, Hayseme b. Süleymân et-Trablûsî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Teberânî, Yahya b. Osmân b. Sâlih el-Misrî, Ebû Avâne el-İsferânî, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Umeyr, İbrâhîm b. Muhammed b. Yûsuf el-Antakî, Hâcib b. Mâlik b. Erkeyn el-Fergânî, Ebû Bekr Muhamed b. Ahmed b. Mahmuye el-Askerî el-Ahvezî, Ebu'l-Fadl Abdullah b. İbrâhîm el-Antakî, Muhammed b. Ali b. Hamzâ el-Antakî, Ebû Amr Muhammed b. el-Kâsım b. Sinân el-Humsî, Muhammed b. el-Münzîr b. Saîd el-Herevî, Muhammed b. el-Ferec, Ebu'l-Hasen Ali b. el-Hasen b. el-Abd, Ebû Amr b. Hakîm, Hayseme b. Süleymân, Hişâm b. Muhammed b. Ca'fer el-Kindî,

Yahyâ b. Osmân b. Sâlih el-Mısırî, Ebû Avâne Ya'kûb b. İshâk el-İsferâînî ve diğer öğrencileri kendisinden rivayet eden raviler arasındadır.

İbn Ebî Hâtim onun hakkında “*saduk*” (rivayetlerinin itibar için yazılacağı) demektedir. Abdullah İbn Mende ve Ebû Bekr b. Mahmûye el-Ahvezî ise, Osmân b. Harzâz’dan daha hafızını görmedim demektedir. el-Hakim Ebû Abdullah, onun için “*hafız sika*” (güvenilen) ve “*imam*” diyerek ta’dil etmektedir.

Öğrencisi Muhammed b. Bereke, Osmân b. Harzâz’dan rivayetle: “Hadis rivayet eden ravi, beş şeye muhtaçtır. Onlardan biri eksik olduğunda ravi noksandır. İyi bir akıl, dindarlık, zabt, emanet ehli, işinde usta olması şarttır.” sözünü nakletmektedir. Bu durum onun usûl konusunda da görüş sahibi biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Ebu'l-Kâsım et-Taberânî, Osmân Harzâz’ın kitabından hadis rivayet eder ve: “Osmân Harzâz Antakya’ya göç etti biz de yanına gittik. O hasta, uyusuk bir halde idi. Ondan bir şey işitmedik. Antakya dışında üç buçuk yıl yaşadı” demektedir. Osmân Harzâz Antakya’da Zilhicce ayında 281 yılında vefat etti. Onun Muharem ayında 282 yılında vefat ettiği de söylenmiştir.¹

en-Nesâî (215/830-303/916)², ed-Dârekutnî (328-918 /385-995)³ ve et-Taberânî(260-873/970-360)⁴ ondan birçok hadis nakletmektedirler. Raviler vasıtasıyla el-Hakîm (ö.405/1014)⁵ ve el-Beyhakî (384-994/458-1060)⁶ de ondan hadis nakletmektedirler.

18. Muhammed b. Selâm el-Antâkî el-Menbecî (ö.?)

محمد بن سلام الأنطاكي ثم المنبجي

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, XIX, 417-421; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, VII, 120; Bağdâdî, *Tarih*, XI, 291, XIV, 48; ez-Zehebi *Tezkire*, II, 623; *Siyer*, XIII, 378, XIV, 382; İbn Hayyân, *Tabakatü'l-muhaddisîn*, IV, 91; İbn Asâkir, *Muhtasarı Dimeşk*, XXI, 77-78

² en-Nesâî, “*Vudu*” 122 (I, 97), “*Mevâkit*” 19 (I, 264), “*Mevâkit*” 37 (I, 282), “*Menâsiku'l-Hac*” 8 (V, 116), “*Nikâh*” 39 (VI, 88), “*Tahrîmu'd-Dem*” 16 (VII, 107), “*Dahaya*” 43 (VII, 239), “*Buyu*” 60 (VII, 288), “*Katu's-Sârik*” 5 (VIII, 71), “*Zine*” 14 (VIII, 137).

³ Darekutnî, *Sünen*, I, 282, 306, 308, II, 35, 171, 212.

⁴ Taberânî, *Mu'cemu's-Sağir*, I, 318, *Musnedu's-Şamiyyîn*, nşr. Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi, (Birinci Basım, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1405/1984), I, 162, .

⁵ el-Hakîm, *Mustedrek*, I, 358.

⁶ el-Beyhakî, *Sünen*, II, 46, III, 325, VI, 18.

Muhammed b. Selâm Antakya’da doğdu. Daha sonra o, Antakya’nın bir nahiyesi olan el-Menbece taşındı ve orada yaşadı.

İsâ b. Yûnus, Bakî b. Mahled, Ebû Nuaym, el-Vâdih b. Abbâd el-Kûfî’den hadis rivayet etti.

Muhammed b. Fadl b. Câbir, Abdullâh b. Vehb, Ebû Yûsuf Yakub b. İshâk el-Antâkî, Ahmed b. Nadr b. Bahr ve Ebu’l-Hasen Ahmed b. İbrâhîm b. Fîl el-Esedî el-Bâlisî, Bişr b. Ali b. Bişr el-Iclî ve Muhammed b. Ali b. Habîb et-Tarîfî de ondan hadis rivayet ettiler.

İbn Hibbân, Muhammed b. Selâm onun hakkında “sika” tadil ifadesini kullanırlarken, İbn Mende onun “garib” (ferd) rivayetleri bulunduğunu haber vermektedir.¹

et-Taberânî (260-873/360-970), Ahmed, Bişr b. Ali el-Iclî ve Muhammed b. Ali b. Habîb adlı raviler vasıtasıyla Muhammed b. Selâm’ın rivayetlerine kitabında yer vermiştir.²

19. Ebu’l-Hasen Ahmed b. İbrâhîm b. Fîl el-Esedî el-Bâlisî el-Antâkî (ö.284/897)

أبو الحسن أحمد بن إبراهيم بن فيل الأسدي البالسي الأنطاكي

Ahmed b. İbrâhîm, aslen Balis’li olup, Antakya’ya yerleşti. O, Kadı Ebu’t-Tâhir el-Hasen b. Ahmed’in babasıdır.

İbrâhîm b. Mehdî el-Masîsî, Ebû Musâb Ahmed b. Ebî Bekr ez-Zührî, Ahmed b. Ebî Şuayb el-Harrânî, Abdullâh b. Ahmed b. Beşîr b. Zekvân ed-Dimeşkî el-Mukriî, Abdullâh b. Rabîa el-Masîsî, Abdullâh b. Muhammed b. Rebî’ el-Kirmânî el-Masîsî, Abdurrahmân b. İbrâhîm ed-Dimeşkî, Ebû Sâlih Mahbûb b. Mûsâ el-Ferrâ el-Antâkî, Muhammed b. Âdem el-Masîsî, Muhammed b. Selâm el-Masîsî, Muhammed b. Kâsım el-Harrânî, Muhammed b. Kudâme b. A’yun el-Masîsî, Muhammed b. Musaffâ el-Humsî, Mahmûd b. Hâlid es-Sülemî ed-Dimeşkî, el-Museyyib b. Vâdih el-Humsî ve birçok âlimden hadis nakletmiştir.

en-Nesâî, Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd el-Basrî, Ebû Abdullâh Ca’fer b. Muhammed b. Ziyâd b. Ca’fer b. Muhammed b. Ca’fer ed-Dimeşkî, Hâcib b. Erkeyn el-Fergânî, Hayseme b. Süleymân

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, I, 248; et-Taberânî, *Mu’cemu’l-evsat*, I, 45; İbn Hacer, *Lisanu’l-mîzân*, V, 182.

² et-Taberânî, *Mucemu’l-evsat*, II, 181; , III, 255; VII, 83, 87

b. Haydere el-Kureşî el-Atrablâsî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb b. Mutîr el-Lahmî et-Taberânî, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd ed-Dôlâbî, Ebu't-Tayyib Muhammed b. Ahmed b. Hamdân er-Rus'anî, torunu Ebû Bekr Muhammed b. Ebû Tahir el-Hasen b. Ahmed b. İbrâhîm b. Fîl, Ebû Bekr Muhammed b. Sehl b. Ebû Saîd Osmân et-Tenûhî en-Kinnesrînî, Muhammed b. Abdurrahmân b. Abdulmû'min el-Cürçânî, Muhammed b. Muhammed b. Dâvûd el-Kerecî ve Ebû Avâne Ya'kub b. İshâk el-İsferâînî gibi âlimler ondan hadis nakletmişlerdir. Ebû Bekr Muhammed b. Sehl el-Kattân onun Antakya'da 284/897 yılında vefat ettiğini haber vermektedir. Hâfız Ebû Kâsım onun "sika" bir olduğunu haber vermektedir.¹

İbn Hibbân (277-890/354-965)², et-Taberânî (260-873/970-360)³ ve el-Kudâî (380-990/454-1062)⁴ musannif muhaddisler ondan raviler vasıtasıyla bazı hadisler nakletmektedirler.

20- Ebû Bekr Huseyn b. Sümeida' b. İbrâhîm el-Becelî el-Antâkî (ö. 287/900)

الحسين بن السميدع بن إبراهيم أبو بكر البجلي الأنطاكي

Huseyn b. Sümeida' b. İbrâhîm Ebû Bekr el-Becelî el-Antâkî aslen Antakya'lıdır. O ilim tahsili için Bağdat'a gitmiştir.

Muhammed b. Mübârek es-Sûrî, Mahbûb b. Mûsâ el-Ferrâ, Ubeyd b. Cenâd el-Halebî, Musâ b. Eyyub en-Nasîbî, Hâlid b. Abdusselâm, Muhammed b. Rımh el-Mısıryyîn gibi birçok âlimden hadis rivayet etmiştir.

Yahya b. Muhammed b. Sâid, el-Kadı el-Mehâmilî, Muhammed b. Mahled, İsmâil b. Muhammed es-Saffâr ve diğerleri kendisinden hadis naklettiler. O "sika" bir muhaddis olup, 287/900 yılında vefat etti.⁵

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, I, 247; ez-Zehebî, *Siyer*, XIV, 527; el-Hamevî, *Mu'cem*, I, 329

² İbn Hibbân, *Sahîh*, I, 487, VI, 242, XII, 44, XVI, 197.

³ et-Taberânî, *Mu'cemu's-sağîr*, I, 52; *Müsnedü's-Şamîyyîn*, II, 278.

⁴ el-Kudâî, Muhammed b. Selâme b. Ca'fer, *Musnedü's-Şihâb*, nşr. Hamdî b. Abdulmecid es-Selâfî, (İkinci Basım. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1407-1986), I, 107, 285, II, 278.

⁵ el-Hatib el-Bağdâdî, *Tarih*, VIII, 51.

et-Taberânî (260-873/970-360), ondan bazı hadisleri nakletti.¹

21. Ebû Tahir Hasan b. Ahmed b. İbrâhîm el-Fîl el-Esedî el-Antâkî (ö. 310/922)

أبو طاهر الحسن بن أحمد بن إبراهيم بن فيل الأسدي الأنطاكي

Yukarda zikredildiği üzere Babası Ahmed b. İbrâhîm de muhaddis olan Hasen b. Ahmed, Antakya'da doğdu. Hadis öğrenmek için o birçok yolculuk yaptı. et-Taberânî onun Antakya'da bir camide imam olduğunu haber vermektedir.

Ebû Kureyb Muhammed b. Alâî, Muhammed b. Süleymân b. Levîn, Mâlik b. Süleymân el-Humsî, Sufyân b. Vekî', Abdulcebbar b. Alâî el-Mekkî, Ukbe b. Mükrim, Muhammed b. Musaffâ b. Kesîr, b. Ubey, İbrâhîm b. Saîd el-Cevherî, Müemmil b. İhâb, Ahmed b. Abdullâh el-Bezî, el-Huseyn b. Hasen el-Mervezî, İshâk b. Musâ el-Hazmî, Muhammed b. Kudâme el-Masîsî ve kendi tabakasındaki muhaddislerden hadis dinledi. İbn Hibbân, Ebu'l-Kâsım et-Taberânî, Şakir b. Abdullah el-Masîsî, Ebû Bekir b. el-Mukriî ve Adana kadısı Ali b. Huseyn b. Bündâr ve diğer öğrencileri ondan hadis naklettiler.

Hasen b. Ahmed, 240/854 yılından sonra Bağdat'a göç etti. 310/922 yılında vefat etti. O "sika" bir ravidir.²

İbn Hibbân (277-890 / 354-965)³ ondan hadis nakletmektedir.

22- Ebû Ali Vasîf b. Abdullâh el-Antâkî (ö. 313/925)

أبو علي وصيف بن عبدالله الأنطاكي

Kaynaklarda Vasîf b. Abdullâh el-Antâkî hakkında çok az bilgi bulunmaktadır.

Ahmed b. Harb et-Tâî, Hâcib b. Süleymân el-Menbecî, Ali b. Serrâc, Süleymân b. Seyf el-Harrânî gibi kendi tabakasından hadis nakletti.

¹ et-Taberânî, *Mu'cemu'l-kebir*, (I, 272), (II, 33, 359); (IV, 99); (VIII, 141, 178), (X, 89; XI, 209); (XII, 311, 382, 445), (XVIII, 54, 91); (XX, 268, 275), (XXII, 74, 89, 169, 3399); (XIV, 68, 248).

² el-Mizzî, *Tehzîb*, I, 249, II, 96, XIV, 284, XX, 332, XXI, 154, 533, XXIV, 141, XXV, 485, XVI, 179, 467, XXIX, 351, XXXI, 118; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, IV, 60, 222, V, 124, VII, 124, 253, 340, IX, 229, 323, X, 382, İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 121, 390, 425, 488, IX, 27, 228, 243.

³ İbn Hibbân, *Sahîh*, I, 487, VI, 242, XII, 44, XVI, 197.

İbn Hibbân, Ebû Zura, Ebû Bekr b. Ebî Dücâne, Ebû Ahmed b. Adî, Hamza el-Kinânî, Ebu'l-Kâsım et-Taberânî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasen el-Yaktînî gibi öğrencileri de kendisinden hadis rivayet ettiler.

Vasıf b. Abdullâh 313/925 yılında vefat etti. Vasıf b. Abdullâh el-Antâkî, hakkında "hâfız, imâm ve sika" (güvenilen) tadil ifadeleri bulunmaktadır.¹

Öğrencisi İbn Hibbân'ın (277-890/354-965) ondan hadis rivayet etmektedir.²

23 - Ebû Abdullah Huseyn b. Huseyn b. Abdurrahmân el-Antâkî el-Kâdı (ö. 319/931)

أبو عبد الله الحسين بن الحسين بن عبد الرحمن الأنطاكي

Antakya'da doğdu Sıgar bölgesi Masîsa'da kadılık yaptı. İbn Sabûnî diye bilinir. İlim tahsili için Bağdat'a gitti.

O, Ebû Hamid Ahmed b. Muhammed b. el-Muğire el-Humusi, Humeyd b. Ayyâş er-Remli, Muhammed b. Süleymân Ebû Fatıma, Muhammed b. Esbağ b. el-Frec'den hadis dinledi.

Ebû Bekr eş-Şafi, Muhammed b. Ubeydullâh b. eş-Şehir, Ebu'l-Hasen ed-Darekutni, Ebû Hafs b. Şahin, Yûsuf b. Ömer el-Kavvâs ve diğerleri de kendisinden hadis rivayet ettiler.

ed-Dârekutni ve diğer âlimler onun için "sika" dediler. Bağdat'ta hicri 317 tarihinde vefat etti.³

ed-Dârekutnî (328-918 /385-995), ondan bazı hadisleri rivayet etmektedir.⁴

24. Abdullâh b. Serî el-Antâkî (ö. 325/937)

عبد الله بن السري الأنطاكي

Abdullâh b. es-Serî el-Antâkî, aslen Medâinli olup, daha sonra yerleşmiştir. Şuayb b. Harb'in arkadaşı ve zahid bir insandır.

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, VI, 486; ez-Zehebî, *Siyer*, XIV, 496-497; *Tarihü Dimeşk*, XXXXXXIII, 38.

² İbn Hibbân, *Sahîh*, I, 439, 456, IV, 429, XVI, 202.

³ el-Bağdadi, *Tarih*, VIII, 39

⁴ ed-Darekutni, *Sünen*, I, 344, 367, II, 67, 105, III, 93.

Abdurrezzâk b. Hemmâm onun hadislerine kitabında yer vermiştir.

Hafs b. Süleymân el-Gadîrî, Saîd b. Zekeriyâ el-Medâinî, Şuayb b. Harb, Salih el-Merrî el-Basrî, Abdurrahmân b. Ebu'z-Zinâd, Muhammed b. el-Münkedir, Hârûn Ebu't-Tayyib ve Hişâm b. Lâhik onun hadis rivayet ettiği hocalarıdır.

Ahmed b. İshâk el-Ehvâzî el-Bezzâz, Ahmed b. Ebu'l-Havârî, Ahmed b. Halîd el-Halebî, Ahmed b. Selîm el-Halebî, Ahmed b. Nasr en-Neysâbûrî, Halef b. Temîm el-Kûfî, Abbâs b. Muhammed ed-Dûrî, Mûsâ b. Sehl er-Remlî, Ebû Hârûn Musâ b. Numân el-Mısırî ve Ebû Yûsuf, Ya'kub b. İshâk b. Dinâr el-Kalûsî kendisinden hadis rivayet eden öğrencilerindedir.¹

Halef b. Temîm, Ahmed b. Hasen et-Tirmizi ve İbn Ebî Hâtim, Abdullâh b. es-Serî el-Antâkî için “sâlih” (rivayetleri delil alınır) bir ravidir.” demektedirler. Ebû Ahmed b. Adî “lâ be'se bihi” ifadesine kullanırken, Ukaylî onun rivayetlerine itibar edilmez demektedir. Ebû Nuaym el-İsbehânî onun rivayetlerini “münker” (reddedilir) bulmakta ve onun için “lâ be'se bihi” demektedir. İbn Hibbân, onun zayıf olduğunu ve Antakya'nın üstünlüğüne dair rivayetlerinin de mevzu olduğunu haber vermektedir. Dokuzuncu tabakadan muhaddis olup 325/937 tarihinde vefat etti.²

Raviler vasıtasıyla İbn Mâce (209-824/273-886)³ ve et-Taberâni (260-873/970-360)⁴ ondan hadis nakletmektedirler.

25. Ebû Bekr Muhammed b. Ali b. Hamza b. Sâlih el-Antâkî (ö.323/935)

أبو بكر محمد بن علي بن حمزة بن صالح الأنطاكي

Ebû Hureyre diye de bilinir. Antakya'da doğdu, daha sonra Bağdad'a yerleşti. O hadis öğrenimini Antakya ve çevresinde

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, XV, 14-15; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, V, 205; İbn Adî, *Kâmil*, IV, 211

² el-Mizzî, *Tehzîb*, XV, 14-15; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, V, 205, *Lisanu'l-mizân*, VII, 262, Takrib, I, 305; İbn Adî, *Kâmil*, IV, 211; ez-Zehebî, *Kâşif*, I, 557; el-Cürcânî, Hamza b. Yûsuf, *Tarihü Cürcân*, I, 265.

³ İbn Mâce, “*İmân ve fedâil*” 24 (I, 97) (İbn Mâce Abdullah b. Serî'nin zayıf bir ravi olduğunu Muhammed b. Münkedir'e yetiemediğini rivayetin isnadında inkıta olduğunu bildirmektedir.)

⁴ et-Taberâni, *Mu'cemu'l-evsat*, I, 136.

tamamlamış daha sonra Bağdat göç etmiş ve burada birçok öğrenci yetiştirmiştir.

Yezîd b. Muhammed b. Abdussamed (ed-Dımeşkî), Ebû Zeyd Ahmed b. Abdurrahîm el-Hûtî, Muhammed b. İbrâhîm es-Sûrî, Osmân b. Harzâz (el-Antâkî), Ebû Ümeyye et-Tarsûsî ve başkalarından hadis nakletti.

Ebû Bekr b. Şazân el-Bezzâz, Ebû Bekr Kâsım b. Yahya el-Bağdadî el-Mukriî, el-Muâfi b. Zekeriyâ el- Kâdî, Ömer b. Ahmed b. Şahîn, ed-Dârekutnî ve diğer öğrencileri de kendisinden hadis naklettiler.

İbn Şazan onun 323 hicri yılında vefat ettiği bilgisine yer vermektedir. İbn Hacer, bazı kaynakların onun Ramazan ayının son on gününde cumartesi vefat ettiği kaydına da işaret etmektedir.

el-Hatîb el-Bağdadî onun “*sika*” bir muhaddis olduğunu haber vermektedir.¹

İbn Huzeyme (223-838/ 331-923)² ve ed-Dârekutnî (328-918 /385-995)³ onun rivayetlerini hadis kitaplarında nakletmektedirler.

26- Ebu'l-Gayaz Bişr b. Ali el-Kummî el-Antakî (ö.339)

أبو الغيث بشر بن علي القمي الانطاكي

Ebu'l-Manca Haydar b. Ali el-Kahtânî el-Antakî, Bişr b. Ali'nin rüya tabiri imamı olduğunu haber vermektedir. İbn Ebî Nasr'dan ve bir topluluktan rivayetleri vardır. Kendisinden İbn-i el-Ekfânî, Cemâlu'l-İslâm, Ali b. Kabîs ve diğerleri rivayet etti. O hocası Abdulazîz Şehrûzî'den binlerce sayfa hadis ezberledi.

Kendisinden et-Taberânî hadis nakletmektedir. Öğrencilerinden İbnu'l-Ekfinî, O rüya tabir etmesi sebebiyle hoş görülmezdi demektedir. Rüya ta'biri konusunda on bin üçyüz sayfa ezberinde idi. Bu sayfalar kırk cilt kadardı. Ali b. Bişr 339 tarihinde Şaban ayında vefat etti.⁴

¹ el-Mizzî, *Tehzîb*, XXVI, 145; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, IX, 314; Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasen b. Hibetullâh b. Abdullâh İbn Asâkir, *Târih-i Dımeşk*, nşr. Ali Şîrî, (Beyrut: Dâru'l-fikr, trs), XXXX, 310

² İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 110.

³ ed-Dârekutnî, *Sünen*, I, 162, 164, 303, 342, II, 242, IV, 213.

⁴ ez-Zehabî, *Siyer*, XV, 384-385, XVIII, 450; el-Hamevî, *Mu'cem*, IV, 157; et-Taberânî, *Mucemu'l-*

et-Taberânî'nin (260-873/970-360)¹ ondan bir rivayeti bulunmaktadır.

27- Muhammed b. Ahmed b. Musâfir el-Antakî(ö.?)

محمد بن أحمد بن مسافر الأنطاكي

Ricâl kaynaklar Muhammed b. Ahmed b. Musâfir el-Antakî hakkında bir ravi olması dışında yer vermemiştir. O, Muhammed b. Abdurrahmân b. Sehm el-Anatâkî ve Abdullah b. Nasr el-Antakî'nin öğrencisidir.

Kendisinden de sadece öğrencisi et-Taberânî (260-873/970-360)'nin iki rivayeti nakledilmektedir.²

Sonuç

Antakya şehri, ismini kurucusu Antigonos adlı kişiden almakta kuruluşu M.Ö. 4 asra kadar uzanmaktadır. Yahudi, Hıristiyan ve İslâm dini mensuplarının yaşadığı birçok kültürü bir arada barındıran tarihi zenginlikleri ile önemli bir şehirdir.

Müslümanlar ilk olarak Hz. Ömer döneminde bu şehre iskân edilmişlerdir. Şehir zaman zaman el değiştirirse de (638-968/17-356) 330 yıl gibi uzun süre kesintisiz müslümanların yaşadığı bir yer olmuş ve İslâm kültürü ile şekillenmiştir. Söz konusu dönemde Misis, Adana ve Tarsus gibi, o dönemde "avâsım" şehirlerinin girişinde bulunmasıyla, hadis, fıkıh, tasavvuf ve kıraat konusunda birçok âlim uğradığı ve yerleştiği önemli bir şehir olmuştur. Bu nedenle hadis ilminin altın çağı olan tasnif döneminde, birçok muhaddis el-Antâkî nisbesi almıştır. el-Antakî nisbesi alan hadis âlimleri ile ilgili tespitlerimiz şunlardır:

1- Tespitlerimize göre, 67 Antakyalı hadis âliminden 27 tanesinin naklettiği hadisler, musannif hadis âlimlerin kitapları vasıtasıyla bize ulaşmaktadır. Bunun dışında el-Antâkî nisbesi taşıyan kırkyedi kişiden ise kaynakalarda hiçbir rivayet ulaşmamaktadır.

2- Hadis kitaplarında rivayetleri bulunan ve el-Antâkî nisbesi alan âlimlerden Bağdat, Misis ve Halep doğumlu ikişer, Bâlis, Horasan,

Kebir, XIX, 23; *el-Mu'cemu'l-ıevsat*, III, 254, *Mu'cemu's-sağîr*, I, 190

¹ et-Taberânî, *Mucemu'l-Kebir*, XIX, 23; *el-Mu'cemu'l-ıevsat*, III, 254, *Mu'cemu's-sağîr*, I, 190.

² et-Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsât*, VII, 66; *Mu'cemu's-Sağîr*, II, 116; *el-Mizzî*, *Tehzib*, XXV, 606.

Medâin, Kûfe, Kum ve Taberistan doğumlu birer kişi; toplam 12 âlim sonradan yerleşmiştir. Geriye kalanlar aslen Antakaya'da doğmuş ve büyümüştür. Bu şehirler ve Antakya arasında tasnif dönemi ve öncesinde ilmi canlılık var olduğu görülmektedir.

3- Antâkî nisbesini alan bu raviler cerh ve ta'dil kitaplarına göre, Abdullah b. Nasr'ın "*münker*" rivayetleri bulunduğunu, Abdullâh b. Hubeyk ve Abdullah b. Serî hakkında "*lâ be'se bihi*" (bir beis yoktur) cerh ifadeleri vardır. Harûn b. Abbâd, el-Abbâs b. Heysem, Bişr b. Ali ve Muhammed b. Ahmed hakkında ise herhangi bir değerlendirme bulunmamaktadır. Bunların dışında ki yirmi ravi hakkında "*sika*" ta'dil ifadesi bulunmamaktadır.

4- Kronolojik olarak hadis kitapları ele alındığında, İbn Ebi Şeybe, *Musanna'fi* ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'i* Muhammed b. Abdurrahmân'dan bir hadis rivayet edilmektedir. *Kütübü't-Tisa'* müelliflerinden, el-Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, Ebû Dâvûd İbn Mâce, en-Nesâî ve ed-Dârimî *es-Sünen* adlı eserlerinde Antâkî nisbesi taşıyan âlimlerden hadis nakledilmektedir.

5- *Kütübü't-Tisa'* dan sonra yazılan hadis kitaplarından, el-Bezzâr, *Müsned*, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân *Sahih*, ed-Dârekutnî *es-Sünen*, el-Hâkim *el-Müstedrek* ve et-Taberânî'nin üç Mu'cem, el-Beyhakî *es-Sünen*, Ebû's-Şeyh *el-Azame* ve el-Kudâî'nin *Musnedü's-Şihâb* adlı hadis kitaplarında Antâkî nisbesi taşıyan âlimlerinden hadis nakledilmektedir.

6- Heysem b. Cemîl el-Antâkî'nin öğrencileri Su'zân b. Yezîd el-Antâkî, Abbâs b. Abdullâh el-Antâkî, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Berd el-Antâkî, et-Taberânî'nin Musâ b. Muhammed el-Antâkî ve Bereke b. Muhammed el-Halebî vasıtasıyla Yûsuf b. Esbât el-Antâkî'den rivayeti ve el-Antâkî nisbesi yanında ed-Dimeşkî, er-Rakkî, el-Humsî, el-Halebî, el-Masîsî ve el-Hulvânî nisbeli öğrencilerinin varlığı Antakya'nın hadislerin tasnif döneminde ilmi canlılığını ve önmeli merkezlerinden birisi olduğunu ortaya koymaktadır.

7- Abdullah b. Hubeyk el-Antâkî, Ahmed b. Âsım el-Antâkî, Yûsuf b. Esbât el-Antâkî ve Cavsâ gibi isimler hadisçi olduğu kadar sûfidirler.

Sonuç olarak, Antakya şehrinin, hadislerin tasnif döneminde âlimlerin yaşadığı ve uğradığı önemli bir merkezdir. el-Antâkî

nisbesini taşıyan âlimlerin rivayetlerini almak için birçok musannif bu bölgelere rihle denilen ilim yolculuğuna çıkmıştır. Bu gün hadis kitaplarında Antâkî nisbesi taşıyan âlimlerden birçok rivayet bulunmaktadır.

Bibliyografya

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî. *Müsnedü'l-imâm Ahmed b. Hanbel*. I-VI. nşr. Şuayb el-Arnaûd, Kâhire: Muessetu Kurtuba, trs.
- *el-İlel fi ma'rifeti'r-ricâl*, nşr. Vasıyyullah b. Muhammed b. Abbas, 1. Basım. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmiyye, 1998/1408.
- el-Belâzûrî, Ahmed b. Yahaya b. Câbir, *Futuhul-buldân*, nşr. Rıdvân Muhammed Rıdvân, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1403)
- el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Huseyn. es-*Sunen el-kübrâ*. I-X. nşr. Muhammed Abdilkadir 'Atâ. Mekke: Mektebetü'd-dâri'l-bâz, 1414/1994.
- *Şuabu'l-imân*, I-VII, nşr. Muhammed es-Said Bisıyûni Zağlûl, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmıyye, 1410.
- el-Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdulhakim. *Musnedü'l-Bezzâr*. I-X. nşr. Mahfuzrahman Zeynullah. 1. Basım. Beyrut: Muessetu 'ulûmi'l-Kur'an mektebetü 'ulûm ve'l-hikme, 1409.
- el-Buhârî, Muhammed b. İbrâhim b. İsmâil. *et-Târihu's-sagîr*. I-II. nşr. Mahmud İbrâhîm Zâyed. 1. basım. Kahire: Mektebeti dâri't-turâs, 1397/1977.
- *el-Edebu'l-müfred*. nşr. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. 2. Basım. Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1989/1409.
- ed-Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer el-Bağdâdî. *Sünenu'd-Dârekutnî*. I-IV. nşr. Seyyid Abdullâh Haşim Yemânî. Beyrut: Dâru'l-marife, 1386 /1966.
- ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahmân. *Sunenu'd-Dârimî*. I-II. nşr. Huseyn Selim Esed-Hâlidî's-Seb'ıl-imî. 1. Basım. Beyrut: Dâru'l-kitâbî'l-A'râbî, 1407.
- Ebû Dâvûd, Suleymân İbnu'l-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî, *Sunenu Ebî Dâvûd*. I-II. Beyrut: Dâru'l-fikr, trs.
- Ebû Hâtım, Abdurrahmân b. Ebî Hâtım Muhammed b. İdrîs er-Râzî

- et-Temîmî. *el-Cerh ve't-Ta'dîl*. 1. Basım. Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-Arabî, 1271/ 1952.
- Ebu's-Şeyh, Ebû Muhammed Abdullâh b. Muhammed b. Cafer b. Hayyân el-İsbehânî. *el-Azame*. I-V. nşr. Rızaullah b. Muhammed İdris el-Mubârekfurî. 1. Basım. Riyad: Dâru'l-Asime, 1408.
 - el-Ezdî, *Fütûhu's-Şâm*, nşr. Abdülmün'im A. b. Amir. Kahire 1970.
 - el-Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdullâh en-Neysâbüri. *el-Müstedrek ale's-sahihayn*. I-IV. nşr. Mustafa Abdilkadir 'Atâ. 1. Basım. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1411/1990.
 - el-Hamevî, Ebû Abdillâh Yakut b. Abdullâh. *Mu'cemu'l-buldan*. I-V. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1957-1968.
 - el-Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali. *Tarîhu Bağdâd*. I-XIV. Kahire: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1349.
 - el-İclî, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Abdullah b. Sâlih el-Kûfi. *Ma'rifetu's-sikât*. I-II. nşr. Abdulalim Abdulazim el-Bustî. 1. Basım. Medine: Mektebetü'd-dâr, 1985-1405.
 - İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullâh b. Adî b. Abdullah b. Muhammed el-Cürcânî. *el-Kâmil fi'd-duafâi'r-ricâl*. I-VII, nşr. Yahyâ Muhtar Gazâvî. 3. Basım Beyrut: Dâru'l-fikr, 1409/1988.
 - İbn Adîm, Kemâlüddin Ömer b. Ahmed b. Ebî Cerâde. *Bugyetu't-tâlib fi tarihi haleb*, nşr. Sehl Zekkâr, Beyrut: Dâru'l-fikir, 1988.
 - İbn Asâkir, Ebû Kasım Ali b. Hasen b. Hibetullah b. Abdullâh. *Tarihu Dimeşk*. I-XXXXXXX, nşr. Ali Şîrî. Beyrut: Dâru'l-fikr, trs.
 - İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed. *ed-Duafâ ve'l-metrukîn*. I-III. nşr. Abdullâh el-Kâdî. 1. Basım. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1406.
 - İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfi, *el-Musannefu fi Ehâdîsi ve'l-Âsâr*. I-VII, nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût, 1. Basım. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd 1409.
 - İbnu'l-Esîr, Ali b. Muhammed es-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-Tarih*. I-X. nşr. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kadı, 2. Basım. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1415/1995.
 - İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. *Tehzîbu't-tehzîb*. I-XIV. 1. Basım. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1404/1984.
 - *Lisânu'l-mîzân*. I-VII, nşr. Dâiretu'l-ma'rif en-nazzâmîyye -el-Hind.

3. Basım. Beyrut: Muessesâtu'l-A'lemî, 1406/1986.
- *Takrîbu't-tehzîb*. nşr. Muhammed Avvâme. 1. Basım. Suriye: Dâru'r-reşîd, 1406-1986.
 - *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. I-VIII. nşr. Ahmet Muhammed el-Becâvî. 1. Basım. Beyrut: Dâru'l-ceyl, 1412.
 - İbn Haldûn, Abdurrahmân b. Muhammed, *el-İber ve divânü'l-mübtede-i ve'l-haber...* I-VII. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1979.
 - İbn Hayyân, Ebû Muhammed Abdullâh b. Muhammed b. Ca'fer el-Ensârî. *Tabakatu'l-muhaddisîn bi Isbehân ve'l-vâridîne aleyhâ*. I-IV. nşr. Abdulgafûr Abdulhâk Huseyin el-Belûşî. 2. Basım, Beyrut: Muessetu'r-risâle, 1412-1992.
 - İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Teymî el-Bustî. *Sahîhu İbn Hibbân bi tertîbi İbn Belbân*. I-XVIII, nşr. Şuayb el-Arnâvud. 2. Basım, Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1414/1993.
 - *es-Sikât*, nşr. es-Seyyid Şerefüddin Ahmed. 1. Basım. Beyrut: Dâru'l-fikir, 1975.
 - *Meşâhîru ulemâi'l-emsâr*. nşr. M. Felâyüşehmiru. 1. Basım. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1959.
 - İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk es-Sulemî en-Neysâbûrî. *Sahîhu İbn Huzeyme*. I-IV. nşr. Muhammed Mustafâ el-Â'zamî. Beyrut: Mektebetu'l-İslâmî, 1390/1970.
 - İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sunen İbn Mâce*. I-II. nşr. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, trs.
 - İbn Maîn, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Maîn. *Tarihu İbn Maîn*. nşr. Ahmed Muhammed Nur Seyf. 1. Basım. Mekke: Merkezi'l-buhûsi'l-ilmî ve turasil-İslâmî, 1399/1979.
 - el-Mizzî, Ebu'l-Haccâc Yûsuf b. ez-Zekî Abdurrahmân. *Tehzibu'l-kemâl*. I-XXXV. nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 1. Basım. Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1400/1980.
 - el-Kudâî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Ca'fer. *Musnedü's-Şihâb*. I-II. nşr. Hamdî b. Abdulmecid es-Selefi. 2. Basım, Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 1407/1986.
 - Küçük, Raşit, "Abdullah b. Mübârek" *Türkiye Diyânet Vakfı Ansilopedisi*. İstanbul: T.D.V., 1988.

- en-Nesâî, Ahmed b. Şuayb Ebû Abdurrahmân. *Sunenü'n-Nesâî*. I-VIII, nşr. Abdulfettah Ebû Gudde. 2. Basım, Halep: Mektebetü'l-matbûâtî'l-islâmiyye, 1986/ 1406.
- es-Suyûtî, Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *Târihu'l-Hulefâ*. nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd. 1. Basım, Mısır Matbaatu's-Saâde, 1371/1952.
- Şeşen, Ramazan. "Antakya" *Türkiye Diyânet Vakfı Ansilopedisi*. İstanbul: T.D.V., 1991.
- et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. I-XX. nşr. Hamdi b. Abdülmecîd es-Sekafî. 2. Basım, Musul: Mektebetü 'ulûmî'l-hikem, 1983/1404.
- *el-Mu'cemu'l-evsat*. I-X. nşr. Tarık b. Ivedullah b. Muhammed. Abdulmuhsîn b. İbrâhîm el-Huseynî. Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1415.
- *el-Mu'cemu's-Sağîr*. I-II. nşr. Muhammed Şekûr Mahmud el-Hâc Emirî. Beyrut: el-Mektebetül-İslâmî, Amman: Mektebetü Ammâr, 1409/1985.
- *Musnedu's-Şamiyyîn*, I-IV. nşr. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi. 1. Basım. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1405/1984.
- et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr. *Târihu'l-umem ve'l-mulûk*. I-V. 1. Basım. Beyrut: Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, 1407.
- el-Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ömer b. Musa. *ed-Dua'fâu'l-kebîr*, nşr. Abdu'l-Muti Emin Kal'acî. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1984.
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Abbâsiler" *Türkiye Diyânet Vakfı Ansilopedisi*. İstanbul: T.D.V., 1988
- Yiğit, İsmail "Emeviler" *Türkiye Diyânet Vakfı Ansilopedisi*, İstanbul: T.D.V., 1995.
- ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz. *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*. I-XXIII, nşr: Şuayb el-Arnaûd, Muhammed Nuaym el-Arksûsî. 9. Baskı. Beyrut: Muessesetu'r-riâle, 1413.
- ---- *el-Kâşif men lehu fi'l-kutubi's-sitte*. I-II. nşr. Muhamed Avvâme, Cidde: Dâru'l-kible li's-sakâeti'l-İslâmiyye, 1413/ 1992.